

Novac i sreća

Črep, Klaudija

Master's thesis / Diplomski rad

2022

Degree Grantor / Ustanova koja je dodijelila akademski / stručni stupanj: **University of Zagreb, Faculty of Economics and Business / Sveučilište u Zagrebu, Ekonomski fakultet**

Permanent link / Trajna poveznica: <https://um.nsk.hr/um:nbn:hr:148:924830>

Rights / Prava: [Attribution-NonCommercial-ShareAlike 3.0 Unported/Imenovanje-Nekomercijalno-Dijeli pod istim uvjetima 3.0](#)

Download date / Datum preuzimanja: **2024-07-13**

Repository / Repozitorij:

[REPEFZG - Digital Repository - Faculty of Economics & Business Zagreb](#)

Sveučilište u Zagrebu
Ekonomski fakultet
Integrirani preddiplomski i diplomski studij
Poslovna ekonomija – smjer Financije

NOVAC I SREĆA

Diplomski rad

Klaudija Črep

Zagreb, veljača 2022.

Sveučilište u Zagrebu
Ekonomski fakultet
Integrirani preddiplomski i diplomski studij
Poslovna ekonomija – smjer Financije

NOVAC I SREĆA
MONEY AND HAPPINESS

Diplomski rad

Student: Klaudija Črep

JMBAG studenta: 0067555426

Mentor: prof.dr.sc. Marijana Ivanov

Zagreb, veljača 2022.

SAŽETAK

Odnos novca i sreće uvijek je aktualna tema o kojoj svatko ima svoje mišljenje. Početak istraživanja ove teme započeo je Richard Easterlin koji je nakon dugo godina prikupljanja podataka došao do zanimljivih zaključaka sažetih u Easterlinovom paradoksu. Temeljni cilj ovog rada je sažeti do sada provedena istraživanja o odnosu novca i sreće, ali i provesti empirijsko istraživanje kako bi se potvrdili ili osporili raniji zaključci. Analizirat će se neekonomski i ekonomski pokazatelji sreće na primjeru izabраниh zemalja. Od neekonomskih pokazatelja odabrani su neki od najraširenijih indeksa koji mjere sreću i blagostanje. Što se tiče ekonomskih pokazatelja, kao mjera sreće analiziran je bruto domaći proizvod, dok su nezaposlenost i inflacija analizirani kroz aspekt osobnih financija. Za potrebe analize na razini osobnih financija provedeno je i empirijsko istraživanje. Rad može doprinijeti akademskoj zajednici s obzirom na to da ne postoji mnogo ovakvih analiza provedenih od strane ekonomista.

Ključne riječi: novac, sreća, osobne financije

SUMMARY

The relationship between money and happiness is always an interesting topic on which everyone has their own opinion. The beginning of research on this topic was started by Richard Easterlin, who after many years of data collection came to interesting conclusions summarized in Easterlin's paradox. The aim of this thesis is to summarize the research conducted so far on the relationship between money and happiness, but also to conduct empirical research to confirm or reject previous conclusions. Non-economic and economic indicators of happiness will be analyzed on the example of selected countries. Among the non-economic indicators, some of the most widespread for measuring happiness and well-being were selected. In terms of economic indicators, gross domestic product was analyzed as a measure of happiness, while unemployment and inflation were analyzed through the personal finance aspect. An empirical research was conducted for the purposes of analysis at the level of personal finance. This Master degree can contribute to the academic community given that there are not many papers on this topic conducted by economists.

Key words: money, happiness, personal finance

Izjava o akademskoj čestitosti

Izjavljujem i svojim potpisom potvrđujem da je DIPLOMSKI RAD isključivo rezultat mog vlastitog rada koji se temelji na mojim istraživanjima i oslanja se na objavljenu literaturu, a što pokazuju korištene bilješke i bibliografija.

Izjavljujem da nijedan dio rada nije napisan na nedozvoljen način, odnosno da je prepisan iz necitiranog rada, te da nijedan dio rada ne krši bilo čija autorska prava.

Izjavljujem, također, da nijedan dio rada nije iskorišten za bilo koji drugi rad u bilo kojoj drugoj visokoškolskoj, znanstvenoj ili obrazovnoj ustanovi.

Student/ica:

U Zagrebu, _____

_____
(potpis)

Sadržaj

1. Uvod	1
1.1. Predmet i ciljevi rada.....	1
1.2. Metode istraživanja i izvori podataka	2
1.3. Sadržaj i struktura rada	2
2. Određenje međuodnosa novca i sreće.....	4
2.1. Pojam sreće i blagostanja.....	4
2.2. Neekonomski pokazatelji kao mjera sreće	8
2.3. Analiza neekonomskih pokazatelja blagostanja i sreće	11
3. Odnos sreće i izabranih makroekonomskih varijabli.....	20
3.1. Bruto domaći proizvod kao mjera sreće	20
3.2. Utjecaj nezaposlenosti i inflacije na sreću.....	27
4. Empirijsko istraživanje odnosa sreće i bogatstva pojedinca	38
4.1. Cilj i metodologija empirijskog istraživanja	38
4.2. Rezultati empirijskog istraživanja.....	39
Zaključak.....	49
Popis literature	51
Popis tablica	54
Popis grafikona.....	55
Popis slika	56
Prilozi	57
Životopis	61

1. Uvod

Svi ljudi na svijetu žele biti sretni, to je zajednički cilj svim ljudima na planeti. Međutim, načini kojima ljudi pokušavaju stvoriti sretan život značajno se razlikuju od osobe do osobe, upravo iz razloga jer je definicija sreće za svaku osobu jedinstvena. Dok za nekoga sreća predstavlja mirni dom i skladnu obitelj, za neku drugu osobu sreća je čim veća kuća, luksuzni automobili i egzotična putovanja. Niti jedno niti drugo nije pogrešno, ali ipak se može reći da ljudi koji su svoju sreću pronalazili u materijalnim stvarima, u nekom se trenutku zapitaju što im je u životu zbilja bilo važno. Novcem se ne mogu kupiti neki od najvažnijih osjećaja koji istinski usrećuju poput ljubavi, poštovanja i prijateljstva.

1.1. Predmet i ciljevi rada

Predmet ovog rada je proučiti odnos novca i sreće s nekoliko različiti aspekata: s makrorazine i mikrorazine, te s neekonomskog i ekonomskog stajališta. Pokrivanjem navedenih aspekata želi se dati cjelokupna slika odnosa sreće i novca kako na razini pojedinca, tako i na razini društva odnosno zemlje. S neekonomskog stajališta proučit će se neekonomski pokazatelji sreće poput Indeksa ljudskog razvoja, Indeksa planetarne sreće i drugih čime će se dobiti uvid, prema raznim komponentama koje pojedini indeksi uzimaju u obzir, koliko su stanovnici pojedinih zemalja na svijetu sretni. S druge strane, s ekonomskog stajališta analizirat će se tri najznačajnije makroekonomske varijable za ovu temu: bruto domaći proizvod, nezaposlenost i inflacija. Cilj rada je utvrditi postoji li veza između najbogatijih i najsretnijih zemalja na svijetu te pridonosi li ekonomski rast ujedno i rastu sreće stanovnika. Analizom odnosa sreće i nezaposlenosti, kao i inflacije, daje se uvid u osobne financije pojedinca. S obzirom na činjenicu da osoba kada ostane bez posla izgubi svoje prihode, važno je vidjeti kako to utječe na sreću pojedinca te postoje li ostali troškovi poput socijalnih i psiholoških. S ciljem da se potvrde tvrdnje koje su iznesene u ovom radu, provest će se empirijsko istraživanje. Empirijskim istraživanjem ispitat će temeljna hipoteza: novac čini ljude sretnijima.

1.2. Metode istraživanja i izvori podataka

Prilikom pisanja diplomskog rada korišteni su primarni i sekundarni izvori podataka. Primarni izvori podataka prikupljeni su zbog empirijskog istraživanja putem online ankete. Od sekundarnih izvora podataka korišteni su domaći i strani izvori stručne i znanstvene literature iz područja ekonomije, sociologije i psihologije. Većim dijelom su u radu analizirani drugi radovi odnosno istraživanja drugih autora koji su se bavili sličnim temama. Također su korištene relevantne baze podataka za bolje razumijevanje teme poput Svjetske banke, Indeks planetarne sreće, Indeks ljudskog razvoja i drugi. Rezultati primarnog istraživanja uspoređeni su s postojećim istraživanjima.

U istraživanju je primijenjena kombinacija više metoda istraživanja kao primjerice induktivna i deduktivna metoda, metoda analize, metoda klasifikacije, metoda deskripcije, metoda kompilacije i metoda uzoraka.

1.3. Sadržaj i struktura rada

Diplomski rad se sastoji od pet međusobno povezanih cjelina, uključujući uvod i zaključak.

U uvodom dijelu je pobliže opisana tema i predmet diplomskog rada, dan je pregled ciljeva, te pregled korištene literature i metoda.

Teoretsko razmatranje teme započinje drugim poglavljem u kojem je objašnjen međuodnos novca i sreće kroz tri potpoglavlja. U prvom potpoglavlju se definiraju najvažniji pojmovi i daje teoretski okvir za daljnje razumijevanje rada. Drugi dio bavi se definiranjem neekonomskih pokazatelja sreće, dok se u trećem dijelu, navedeni pokazatelji analiziraju kroz tablice, grafikone i primjere.

Treće poglavlje posvećeno je razmatranju odnosa sreće i izabranih makroekonomskih varijabli. Kao i u drugom poglavlju, za početak se daje teoretski okvir za izabrane makroekonomske varijable. Prvo potpoglavlje u središte pažnje stavlja bruto domaći proizvod i ekonomski rast te se podaci promatraju skupno za sve zemlje, ali se analiziraju i pojedinačne zemlje. Druga cjelina bavi se nezaposlenošću i inflacijom te njihovim utjecajem na sreću i zadovoljstvo pojedinca. Važan aspekt ovog potpoglavlja je u njegovoj povezanosti s osobnim financijama.

Četvrti dio rada posvećen je empirijskom istraživanju u kojem se analizira odnos novca i sreće na razni osobnih financija, odnosno u obzir se uzima financijski pozicija pojedinca te se uspoređuje s razinom njezine sreće. Rezultati su prikazani kroz razne demografske varijable poput spola, dobi, razine obrazovanja i slično radi dobivanja profila sretne osobe.

Posljednji dio rada je zaključak u kojem su sistematizirani svi zaključci iz rada, te su isti uspoređeni s empirijskim istraživanjem. U zaključku je izneseno i mišljene autora o važnosti ove teme u budućnosti.

2. Određenje međuodnosa novca i sreće

Ovo poglavlje se bavi međuodnosom novca i sreće te su za potrebe razumijevanja definirani pojmovi sreće i blagostanja, kao i njihove vrste. Posebna pažnja je posvećena Easterlinovom paradoksu, čija će se teza „*kako ljudi s porastom dohotka ne postaju sretniji*“ razmatrati i u sljedećim poglavljima. Za potrebe ovog poglavlja pojam sreće, blagostanja i zadovoljstva tretirani su kao sinonimi. Neekonomski pokazatelji sreće ujedno su i subjektivni pokazatelji sreće, a svaki od njih u obzir uzima različite komponente, poput očekivanog trajanja života, godine školovanja, utjecaj na okoliš, ali mnogi ti pokazatelji prilikom izračuna u obzir uzimaju i ekonomski pokazatelj bruto domaći proizvod kako bi aproksimirali bogatstvo odnosno dohodak stanovništva. Analizom najpoznatijih neekonomskih pokazatelja sreće, prikazano je koje zemlje ostvaruju najbolje rezultate, a koje najlošije te koji bi bili potencijalni razlozi tome. Također su analizirani i trendovi kroz vrijeme. Preuzeti su najvažniji zaključci iz Svjetskog izvješća o sreći.

2.1. Pojam sreće i blagostanja

Sreća je jedna od osnovnih emocija te predstavlja osobu koja je zadovoljna svojim životom. Ona je motiv svih aktivnosti koje ljudi poduzimaju. S obzirom na to da ona ovisi o nizu faktora, materijalnih i nematerijalnih, ne postoje dvije jednako sretne osobe. Također, što za neku osobu predstavlja pojam sreća je jedinstveno te se mijenja tijekom vremena. Na sreću se može gledati na nekoliko načina: kao objektivnu i subjektivnu sreću te kao hedonističku sreću i sreću zadovoljstva. Subjektivna sreća ustvari predstavlja samoprocjenu vlastite sreće, dok se objektivna sreća mjeri u kvaliteti dobara koje osoba konzumira. Primjerice, osoba koja ima niske prihode, ne može si priuštiti vlastitu nekretninu te će živjeti kao podstanar. U danom trenutku osoba je sretna jer ima krov nad glavom, no pod pretpostavkom da je došlo do porasta prihoda, osoba će se odlučiti na kupnju vlastite nekretnine te će neko vrijeme njezino blagostanje biti na višoj razini. Međutim blagostanje će se vratiti na početnu razinu te će osoba htjeti još veću nekretninu, posebice ako su njezini prihodi i dalje nastavili rasti. Iako je objektivna sreća poboljšana, subjektivna sreća ostala je nepromijenjena zbog djelovanja mehanizma psihološkog prilagođavanja.

S druge strane, blagostanje predstavlja pozitivno stanje uma. Postoje razne vrste blagostanja. „Subjektivno blagostanje predstavlja percepciju stanovnika o kvaliteti života, dok objektivno blagostanje predstavljaju objektivni indikatori poput BDP-a.“¹ Za potrebe ovog rada je relevantno je više vrsta blagostanja, uključujući ekonomsko blagostanje.

Ovaj rad je posvećen razmatranju odnosa novca i sreće, a glavni doprinos toj temi dao je ekonomist i demograf Richard Easterlin koji je empirijski proučavao ljudsku sreću i došao do nekoliko zaključaka: ²

- Određeni događaji u životu, poput braka, smrti ili bolesti imaju trajne učinke na (ne)sreću,
- Više novca ne znači i više sreće; kada se ispitanike upitalo koliko novaca im je potrebno da bi bili sretni u potpunosti, najčešće bi odgovorili iznos koji je 20% veći od onoga što trenutno zarađuju,
- Pojedinci se uspoređuju s referentnim grupama, odnosno ako prihod pojedinca ostane nepromijenjen, a prihod referentne grupe se značajno poveća, pojedinac će biti manje sretan iako je njihov životni standard isti.

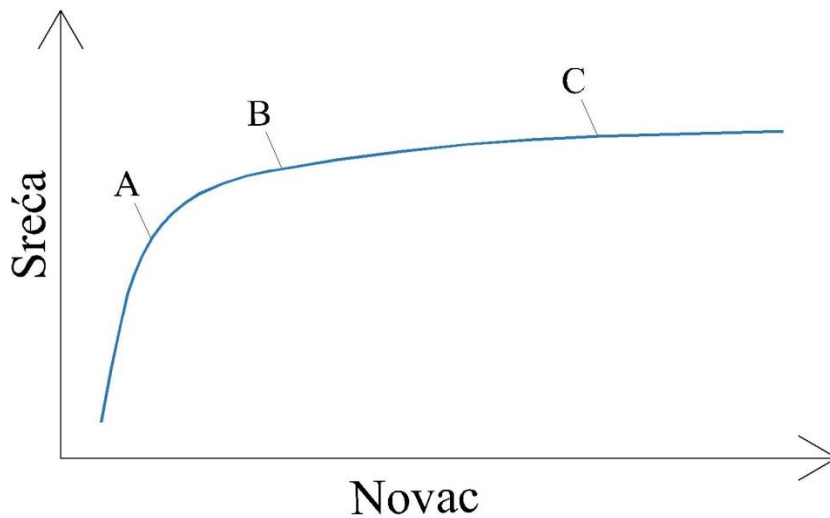
Tvrdnja da više novca ne znači ujedno i više sreće naziva se Easterlinov paradoks. Iz podataka koje je Easterlin prikupljao između 1946. godine i 1970. godine izvedena je krivulja na slici 1 koja prikazuje kako razina sreće (zadovoljstva) uistinu raste usporedno s porastom prihoda, ali samo do određene točke. Točka A prikazuje situaciju u kojoj pojedinac ima dovoljno novaca da zadovolji osnovne životne potrebe, dok si u točki B može priuštiti i luksuzna dobra s obzirom na to da raspolaže većom količinom novca. U točki C, razina sreće nije značajnije veća nego što je u točki B, iako je količina novca značajno veća što je objašnjeno Easterlinovim paradoksom.

---

¹ Frajman-Ivković, A. (2012.), *Progres društva vođen subjektivnim blagostanjem: indeks sreće građana*, doktorska disertacija, Ekonomski fakultet u Osijeku, Osijek

² Easterlin, R. (2004.), The economic of happiness, *Daedalus*, 133(2), 26.-33.

Slika 1. Odnos sreće i novca

Izvor: Izrada autora

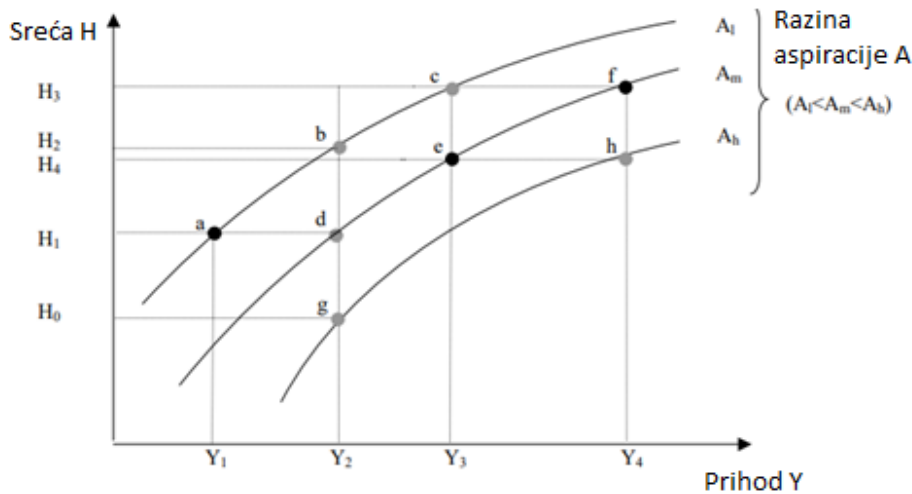
„Zanimljivo je za primjeriti kako Easterlinov paradoks ne djeluje u oba smjera, odnosno kada dohodak pada, pada i sreća dokle god dohodak ne dosegne dno.“³ U ovom slučaju niti usporedba s referentnim grupama nema isti učinak jer pojedinac više ne uspoređuje svoj dohodak s dohotkom referentne grupe, već ga uspoređuje s najvećom razinom dohotka koju je zarađivao tijekom svog života.

Važan utjecaj na sreću ljudi ima i njihova razina aspiracije. Ljudi nikada nisu zadovoljni te ih to motivira da uvijek teže k nečem boljem. Slika 2 prikazuje kako više razine dohotka zbilja čine ljude sretnijima, ali tijekom vremena želje se prilagođavaju razini dohotka te više nemaju onoliko veliki učinak na sreću kao kada je dohodak bio na nižim razinama. S porastom dohotka, rastu i želje.

---

³ Easterlin, R. (2021.) *An Economist's Lessons On Happiness: Farewell Dismal Science!*, Pasadena, CA, Springer

Slika 2. Sreća, dohodak i uloga razine aspiracije

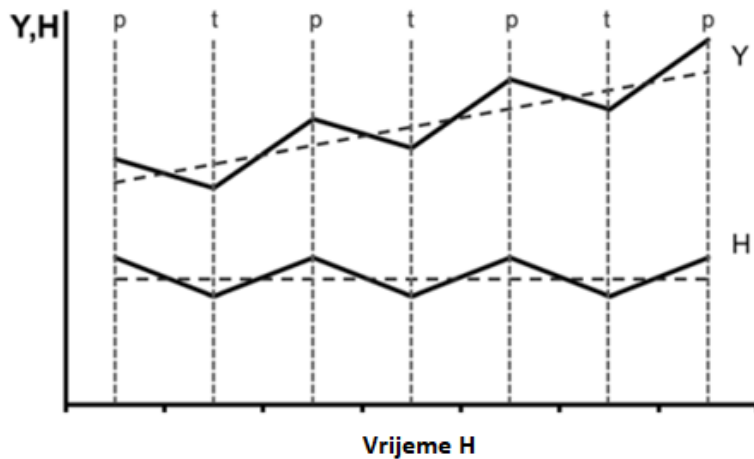
Izvor: Frey, B., Stutzer, A. (2002.) What Can Economists Learn from Happiness Research?, Journal of Economic Literature, 40(2), preuzeto s <https://www.jstor.org/stable/2698383>

Prilikom istraživanja sreće potrebno je razlikovati podatke koji se odnose na određeni dan, odnosno trenutak te podatke kroz vrijeme. Konkretno, postoji velika razlika u interpretaciji podataka kada je osoba pitana u određenom trenutku koliko je sretna i kada se razina sreće mjeri tijekom vremena. „Kako bi se zbilja mogla utvrditi veza između promjene sreće i promjene dohotka pojedinca, potrebno je koristiti seriju podataka koja prati istu osobu ili grupu ljudi tijekom vremena dok se njihov dohodak mijenja.“⁴

Odnos između sreće i novca može se promatrati kroz kratki te kroz dugi rok što je i prikazano na slici 3. Na grafikonu, horizontalna os predstavlja vrijeme, a vertikalna os predstavlja dohodak i sreću. Puna crta prikazuje odnos u kratkom roku, a isprekidana crta u dugome roku. Iz grafikona je vidljivo kako se u kratkom roku dohodak i sreća kreću u istom smjeru, odnosno kako padom dohotka pada i sreća i obrnuto. S druge strane, isprekidana linija koja prikazuje sreću u dugom roku je konstantna, dok krivulja dohotka raste. Zaključak je kako u kratkom roku postoji snažna korelacija između novca i sreće, dok u dugom roku ta korelacija nije vidljiva.

⁴ Ibid

Slika 3. Odnos sreće i novca u kratkom i dugom roku

Izvor: Easterlin, R. (2021.) *An Economist's Lessons On Happiness: Farewell Dismal Science!*, Pasadena, CA, Springer

2.2. Neekonomski pokazatelji kao mjera sreće

Blagostanje je vrlo često teško, ali i neprimjereno mjeriti ekonomskim pokazateljima poput bruto domaćeg proizvoda, te je stoga potrebno razmotriti i neekonomske pokazatelje sreće. Oni su, za razliku od bruto domaćeg proizvoda, subjektivni pokazatelji, koji pokazuju kvalitetu života pojedinaca odnosno stanovništva. S obzirom na to da postoji velik broj neekonomskih pokazatelja, u ovom poglavlju razmatrat će se samo oni najznačajniji za ovaj rad: Indeks ljudskog razvoja (Human Development Index-HDI), Indeks planetarne sreće (Happy Planet Index-HPI), Ekološki otisak (Ecological Footprint-EF), Indeks sretnih godina života (Happy Life Years- HLY), Milenijski ciljevi razvoja (MDGs), Hendllov indeks optimizma i Nacionalni indeks sreće.

Indeks ljudskog razvoja jedan je od popularnijih pokazatelja blagostanja. „On je zbirna mjera postignuća u tri dimenzije ljudskog razvoja: dug i zdrav život, obrazovanje odnosno znanje te pristojan životni standard.“⁵ Komponente su prikazane u tablici 1. Unutar dimenzije dugog i zdravog života promatra se indikator očekivanog životnog vijeka pri rođenju. Dimenzija obrazovanja mjeri se prosječnim i očekivanim godinama školovanja, dok se životni standard aproksimira bruto nacionalnim dohotkom po stanovniku u paritetu kupovne moći (PPP). „Kao

⁵ Human Development Reports (b.d.), Human Development Index (HDI), preuzeto 13. rujna 2021. s <http://hdr.undp.org/en/content/human-development-index-hdi>

glavni nedostatak HDI-ja navodi se kako indikatori imaju različite mjerne jedinice, dolari kao mjerna jedinica BND-a, godine života te godine školovanja.“⁶

Tablica 1. Komponente Indeksa ljudskog razvoja

DIMENZIJE	Dug i zdrav život	Obrazovanje		Životni standard
INDIKATORI	Očekivani životni vijek pri rođenju	Prosječne godine školovanja	Očekivane godine školovanja	Bruto nacionalni dohodak po stanovniku
INDEKS	Indeks očekivanog životnog vijeka	Indeks obrazovanja		BND indeks
Indeks ljudskog razvoja (HDI)				

Izvor: Izrada autora prema Human Development Reports (b.d.), Human Development Index (HDI), preuzeto 13. rujna 2021. s <http://hdr.undp.org/en/content/human-development-index-hdi>

Rezultati Indeksa ljudskog razvoja objavljuju se u Izvješću o ljudskom razvoju (Human Development Reports- HDRs) od strane UNDP-a (United Nations Development Programme) jednom godišnje. „U samom izvještaju osim HDI-ja, iskazuju se i drugi indikatori poput Indeksa ljudskog razvoja prilagođenom nejednakosti (IHDI), Indeksa rodnog razvoja (GDI), Indeksa neravnopravnosti spolova (GII) te Indeksa višestruke deprivacije (MPI).“⁷

Indeks planetarne sreće (HPI), za razliku od Indeksa ljudskog razvoja, u obzir uzima i ekološke faktore. „On kombinira četiri elementa koji pokazuju koliko učinkovito stanovnici različitih zemalja koriste ekološke resurse za dug i sretan život.“⁸ Indeks planetarne sreće se računa kao umnožak očekivanog trajanja života, iskustvenog blagostanja korigiranog za nejednakosti u raspodjeli dohotka, sve podijeljeno s ekološkim otiskom. Indeks sve više dobiva na važnosti otkad su ljudi postali svjesni klimatskih promjena te utjecaja tih promjena na njihove živote. Rezultati Indeksa planetarne sreće prikazuju se kroz sustav semafora- crvena, siva i zelena za svaki od elemenata. Prednost indeksa je što u obzir uzima blagostanje te ekološke aspekte, ali s druge strane, kritičari tvrde kako je ekološki ponder prevelik, odnosno da se prevelika važnost pridaje ekološkom aspektu u usporedbi s ostalim komponentama.

⁶ Easterlin, R. (2021.) *An Economist's Lessons On Happiness: Farewell Dismal Science!*, Pasadena, CA, Springer

⁷ Human Development Reports (b.d.), Global Human Development Indicators, preuzeto 13. rujna 2021.s <http://hdr.undp.org/en/countries>

⁸ Happy Planet Index (b.d.), What is the Happy Planet Index?, preuzeto 14. rujna 2021. s <https://happyplanetindex.org/learn-about-the-happy-planet-index/>

„Ekološki otisak prikazuje prosječni utjecaj koji svaki stanovnik zemlje ima na okoliš, a temelji se na podacima koje priprema Globala mreža otisaka (Global Footprint Network).“⁹ Izražava se u jedinici globalnih hektara (gha), te se može računati za pojedinca, narod (naciju) ili aktivnost. „Svaka osoba na planeti ima svoj jedinstveni ekološki otisak koji se može izračunati preko kalkulatora ekološkog otiska.“¹⁰ Kalkulator, kroz niz pitanja o prehrani, stanovanju, energiji, otpadu, prijevozu i slično, daje rezultate koliko planeta Zemlje bi čovječanstvo trebalo ako bi svi živjeli kao osoba koja je ispunjavala upitnik.

Pokazatelj sretnih godina života (HLY) je mjera nacionalnog indeksa sreće, a odnosi se na broj sretnih godina određene osobe koja živi u određenoj zemlji. „Indeks se računa tako da se očekivani životni vijek pri rođenju pomnoži s indeksom sreće zemlje.“¹¹

„Zemlje članice Ujedinjenih naroda usvojile su 2000. godine Milenijsku deklaraciju, kojom definiraju ciljeve na pojedinačnim područjima od interesa te aktivnosti koje bi trebale doprinijeti njihovom ostvarenju.“¹² UN je definirao osam milenijskih ciljeva, a Republika Hrvatska je neke od njih modificirala prema svojim specifičnostima. Milenijskih ciljevi razvoja vidljivi su u tablici 2. „Milenijska deklaracija i Milenijski ciljevi prestali su vrijediti 2015. godine te je u tom periodu svjetsko siromaštvo prepolovljeno.“¹³

---

⁹ *Ibid*

¹⁰ Foot Print Calculator (b.d.), What is your ecological footprint?, preuzeto 15. rujna 2021. s <https://www.footprintcalculator.org/home/en>

¹¹ Veenhoven, R. (2007.): Happy Life Years, preuzeto 15. rujna 2021. s https://www.researchgate.net/publication/254804674_Happy_Life_Years

¹² Ministarstvo vanjskih i europskih poslova (b.d.), Milenijski ciljevi razvoja, preuzeto 15. rujna 2021. s [http://www.mvep.hr/hr/vanjska-politika/multilateralni-odnosi-starog-ijvhj/ujedinjeni-narodi-\(un\)/13/](http://www.mvep.hr/hr/vanjska-politika/multilateralni-odnosi-starog-ijvhj/ujedinjeni-narodi-(un)/13/)

¹³ Europska Komisija (b.d.), Poljoprivreda EU-a i ciljevi održivog razvoja, preuzeto 15. rujna 2021. s https://ec.europa.eu/info/food-farming-fisheries/farming/international-cooperation/international-organisations/un-sustainable-development-goals_hr

Tablica 2. Milenijski ciljevi razvoja UN-a i RH

UN	HR
Iskorijeniti ekstremno siromaštvo i glad	Smanjenje relativnog siromaštva
Osigurati univerzalno osnovno obrazovanje	Jamstvo obrazovanja za sve
Promovirati ravnopravnost spolova i osnaživanje žena	Ravnopravnost spolova i osnaživanje žena
Reducirati smrtnost djece	Smanjenje smrtnosti novorođenčadi i djece
Poboljšati zdravlje majki-rodilja	Poboljšanje zdravlja majki
Boriti se protiv HIV/AIDS-a, malarije i drugih zaraznih bolesti	Borba protiv HIV/AIDS-a, tuberkuloze i drugih bolesti
Osigurati održivost okoliša	Osiguranje održivosti okoliša
Razviti globalnu suradnju za razvoj	Globalna suradnja za razvoj
Milenijski ciljevi razvoja (MDGs)	

Izvor: Izrada autora prema Ministarstvo vanjskih i europskih poslova (b.d.), Milenijski ciljevi razvoja, preuzeto 15. rujna 2021. s [http://www.mvep.hr/hr/vanjska-politika/multilateralni-odnosi-starog-ijvhj-ujedinjeni-narodi-\(un\)/13/](http://www.mvep.hr/hr/vanjska-politika/multilateralni-odnosi-starog-ijvhj-ujedinjeni-narodi-(un)/13/)

U Hrvatskoj su postojala dva projekta kojima se je pratilo blagostanje stanovnika: Nacionalni indeks sreće i Hendlav indeks optimizma. Objavljivali su se kratko vrijeme, a danas se više ne koriste. Kao mjera sreće odnosno blagostanja u Hrvatskoj su preuzeti svjetski indeksi poput Indeksa ljudskog razvoja.

2.3. Analiza neekonomskih pokazatelja blagostanja i sreće

U ovom poglavlju analizirat će se pokazatelji blagostanja i sreće koji su teoretski objašnjeni u prethodnom poglavlju. Podaci za Indeks ljudskog razvoja objavljuju se jednom godišnje, dok se podaci za Indeks planetarne sreće, te Ekološki otisak, objavljuju svake četiri godine. Tako će se za HDI analizirati podaci za 2019. godinu s obzirom da je to zadnja dostupna verzija, a za HPI te Ekološki otisak analiza će se temeljiti na podacima od 2016. do 2020. godine. S druge strane, Indeks sretnih godina života, računat je za period od 2010. godine do 2019. godine te će se analiza vršiti za navedeno razdoblje. Također, provest će se i analiza najzanimljivijih podataka koji su objavljeni u Svjetskom izvještaju o sreći za 2020. te 2021. godinu.

Poredak deset zemalja koje su ostvarile najviši Indeks ljudskog razvoja u 2019. godini nalazi se u tablici 3. Na prvom mjestu je Norveška s HDI-om od 0,957, slijede ju Irska, Švicarska, Hong Kong i Island koji imaju jednak HDI, zatim Njemačka, Švedska, Australija, Nizozemska i Danska. Spomenute zemlje pripadaju kategoriji zemalja s vrlo visokim HDI-

om. Osam od deset zemalja pripada zapadnoj, odnosno sjevernoj Europi. Sve zemlje imaju očekivani životni vijek pri rođenju duži od 80 godina što ukazuje na visku kvalitetu života u tim zemljama što je ponajviše odraz kvalitetnog zdravstvenog sustava. Očekivane godine školovanja najviše su Australiji, Švedskoj te na Islandu. Stanovnici zemalja s najvišim HDI-om u prosjeku se školuju između 12 i 13 godina. Što se tiče bruto nacionalnog prihoda po stanovniku izraženog u dolarima, niti jedan od navedenih zemalja se ne ističe previše od prosjeka, osim Australije koja ima nešto niži BNP po stanovniku u dolarima. Moglo bi se zaključiti kako se gotovi svi indikatori za deset zemalja kreću u poprilično uskim rasponima.

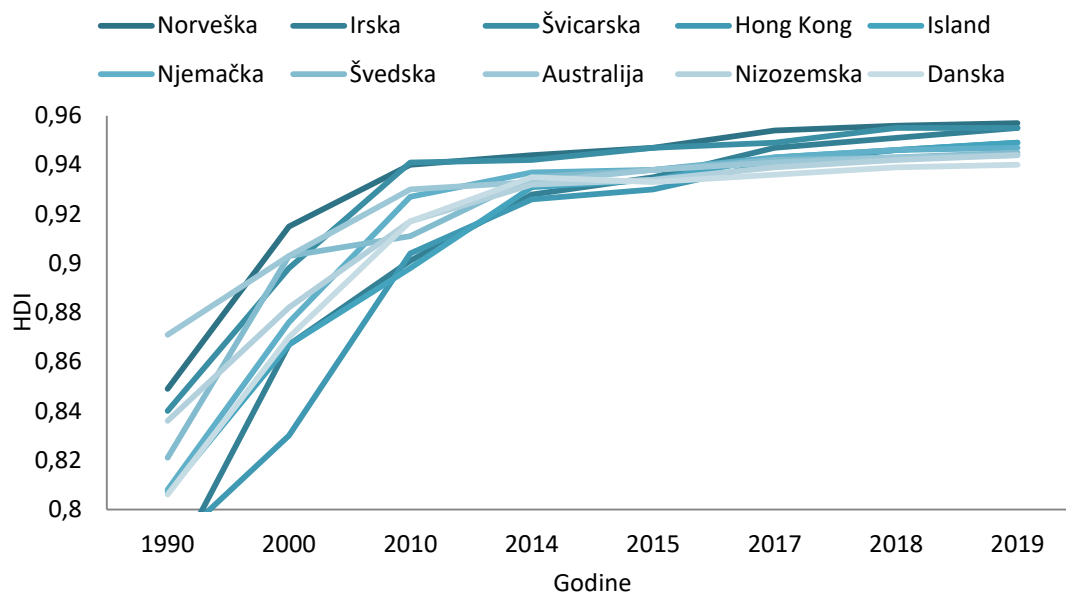
Tablica 3. Poredak 10 zemalja s najvišim HDI-om ostvarenim u 2019. godini te komponente HDI-ja

HDI rank	Zemlja	Očekivani životni vijek pri rođenju	Očekivane godine školovanja	Prosječne godine školovanja	BNP po stanovniku u \$	HDI
1	Norveška	82,40	18,07	12,90	66.494,25	0,957000
2	Irska	82,31	18,71	12,67	68.370,59	0,955000
2	Švicarska	83,78	16,33	13,38	69.393,52	0,955000
4	Hong Kong	84,86	16,93	12,28	62.984,77	0,949000
4	Island	82,99	19,08	12,77	54.682,38	0,949000
6	Njemačka	81,33	16,98	14,15	55.314,35	0,947000
7	Švedska	82,80	19,48	12,55	54.507,81	0,945000
8	Australija	83,44	21,95	12,72	48.084,84	0,944000
8	Nizozemska	82,28	18,49	12,41	57.707,07	0,944000
10	Danska	80,90	18,89	12,61	58.661,87	0,940000

Izvor: Izrada autora prema United Nations Development Programme (2021.) Human Development Reports na dan: 05.10.2021. [podatkovni dokument], preuzeto s <http://hdr.undp.org/en/content/human-development-index-hdi>

Da se komponente kreću u istom rasponu vidi se i iz grafikona 1 koji prikazuje kretanje HDI-ja za 10 zemalja s najvišim HDI-om u 2019. godini kroz gotovo 30 godina.

Grafikon 1. Kretanje HDI-ja 1990.-2019. za 10 zemalja s najvišim HDI-om u 2019.

Izvor: Izrada autora prema United Nations Development Programme (2021.) Human Development Reports na dan: 05.10.2021. (podatkovni dokument), preuzeto s <http://hdr.undp.org/en/content/human-development-index-hdi>

Iz grafikona se jasno vidi kako je HDI značajno porastao, U 1990. godini vrijednosti su se kretale oko 0,8 dok se danas nalaze izrazito blizu maksimalnoj vrijednost. Norveška je uvjerljivo zemlja s najvišim Indeksom ljudskog razvoja gotovo već 30 godina. Irska i Hong Kong su u razdoblju od 2014. do 2019. godine poboljšale svoju poziciju za 7 mjesta te tako ušle u vodećih 10 zemalja. S druge strane Njemačka, Švedska, Australija, Nizozemska i Danska su se spustile na ljestvici za nekoliko mjesta.

Što se tiče zemalja s najnižim HDI, pozicije od 180. do 189. mjesta zauzele su zemlje prikazane u tablici 4. Najniži HDI u 2019. ostvario je Niger te iznos 0,394, a ostale zemlje koje su se također našle na začelju su Eritreja, Mozambik, Burkina Faso, Sjeverna Leone, Mali, Burundi, Južni Sudan, Čad i Republika Centralna Afrika. Sve zemlje nalaze se u Africi te je ovo još jedan od pokazatelja kako je Afrika najslabije razvijen kontinent. Očekivani životni vijek pri rođenju za ove zemlje kreće se u rasponu od 53 do 66 godina, što je u prosjeku 20 godina manje nego što je slučaj kod zemalja s izrazito visokim Indeksom ljudskog razvoja. Očekivane godine školovanja variraju od zemlje do zemlje, međutim prosječne godine školovanja u većini zemalja iznose manje od četiri godine što bi značilo da stanovnici gotovo da ni nemaju osnovno obrazovanje. Sve se to odražava i na BNP po stanovniku, koji je u toj skupini zemalja najniži u Burundi (753,91 dolar po stanovniku), a najviši u Eritreji (2.793,48

dolara) što je 34 puta manje nego u slučaju Švicarske koja ima najviši BNP po stanovniku od top 10 zemalja.

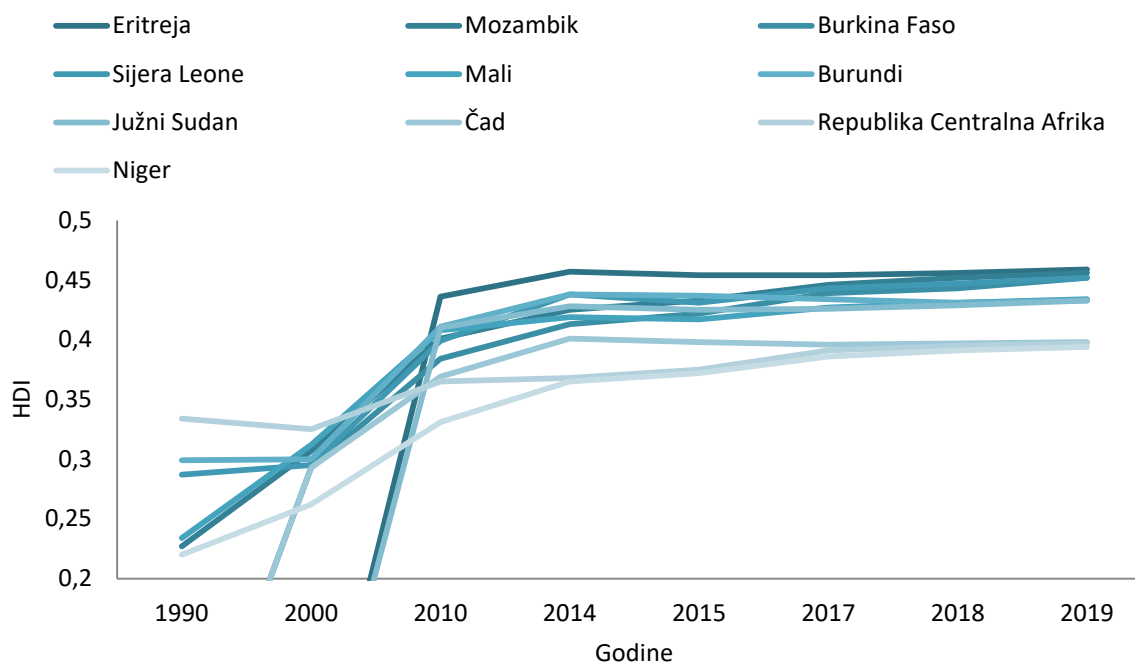
Tablica 4. Poredak 10 zemalja s najnižim HDI-om ostvarenim u 2019. godini te komponente HDI-ja

HDI rank	Zemlja	Očekivani životni vijek pri rođenju	Očekivane godine školovanja	Prosječne godine školovanja	BNP po stanovniku u \$	HDI
180	Eritreja	66,32	5,01	3,90	2.793,48	0,459000
181	Mozambik	60,85	9,97	3,54	1.250,41	0,456000
182	Burkina Faso	61,58	9,27	1,64	2.132,96	0,452000
182	Sijera Leone	54,70	10,18	3,70	1.667,84	0,452000
184	Mali	59,31	7,46	2,35	2.268,77	0,434000
185	Burundi	61,58	11,07	3,29	753,91	0,433000
185	Južni Sudan	57,85	5,30	4,80	2.003,32	0,433000
187	Čad	54,24	7,35	2,52	1.555,37	0,398000
188	Republika Centralna Afrika	53,28	7,57	4,28	993,01	0,397000
189	Niger	62,42	6,47	2,08	1.200,90	0,394000

Izvor: Izrada autora prema United Nations Development Programme (2021.) Human Development Reports na dan: 05.10.2021. (podatkovni dokument), preuzeto s <http://hdr.undp.org/en/content/human-development-index-hdi>

Grafikonom 2 prikazano je kretanje HDI-a za deset zemalja s najnižim HDI-om u 2019. godini tijekom 30 godina kako bi se moglo utvrditi da li promatrane zemlje konvergiraju i povećavaju svoj rang na ljestvici. I više je nego očito kako se HDI od 1990. do 2019. gotovo udvostručio za ove zemlje. Međutim ako se promatra HDI od 2014. do 2019. godine većina od navedenih zemalja i dalje pada na ljestvici sve niže i niže, osim Mozambika, Burkine Faso i Sijera Leona koje su malo poboljšale svoju poziciju. Iako nije prikazan u tablici 4 niti na grafikonu 2, potrebno je spomenuti Jemen koji je od 2014. godine pao za 16 mjesta na ljestvici, dok je Venezuela u istom tom razdoblju pala za 44 mjesta.

Grafikon 2. Kretanje HDI-ja 1990.-2019. za 10 zemalja s najnižim HDI-om u 2019.

Izvor: Izrada autora prema United Nations Development Programme (2021.) Human Development Reports na dan: 05.10.2021. (podatkovni dokument), preuzeto s <http://hdr.undp.org/en/content/human-development-index-hdi>

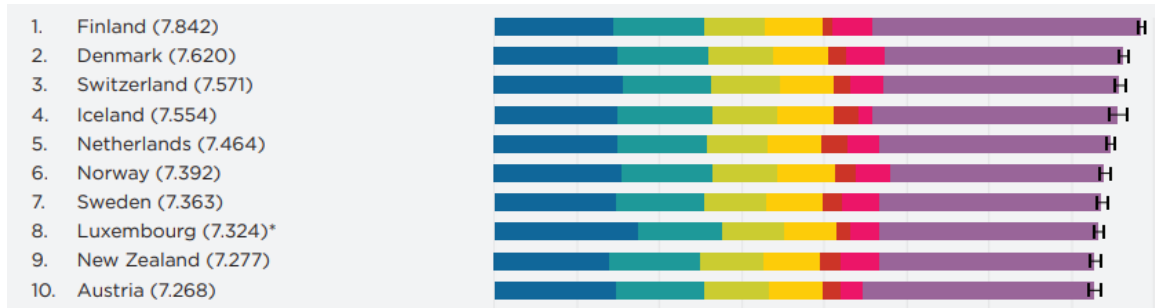
Od ostalih indeksa koji se objavljuju uz Indeks ljudskog razvoja, promotrit će se Indeks rodno razvoja (GDI) i Indeks neravnopravnosti spolova (GII). Norveška je od 10 zemalja s najvišim HDI-om, ujedno i zemlja s najvišim GDI-om, međutim zanimljivo je kako Burundi, iako imaju gotovo najniži HDI, imaju GDI viši od Norveške (GDI za Norvešku u 2019. godini iznosi 0,990, a za Burundi iznos 0,999). Razlike u Indeksu rodno razvoja između zemalja s najvišim i najnižim Indeksom ljudskog razvoja nisu toliko značajne, za razliku od Indeksa rodne neravnopravnosti. To bi značilo da žene u zemljama s najnižim HDI-om imaju puno manja prava, poput prava na rad, obrazovanje, manje zarađuju i slično.

Svjetski izvještaj o sreći u 2021. godini posvetio je svoje izdanje analizi kako efekti Covid 19 krize utječu na ljudske živote i sreću.

Na slici 4 prikazano je prvih 10 zemalja koje su prema *Svjetskom izvještaju o sreći (World Happiness Report)* rangirane kao najsretnije. Ovaj izvještaj prilikom rangiranja u obzir uzima sljedeće faktore: BDP po stanovniku, socijalna davanja, očekivano trajanje života, slobodu prilikom donošenja odluka, velikodušnost, percepciju korupcije te statističku pogrešku. Od

prvih deset zemalja, sve su smještene u Europi osim Novog Zelanda. Također, vrijedi primijetiti kako se zemlje s najvišim Indeksom ljudskog razvoja pojavljuju i kao najsretnije zemlje prema *Svjetskom izvještaju o sreći* (Norveška, Švicarska, Island, Švedska, Nizozemska i Danska) što i ne začuđuje s obzirom na to da se oba pokazatelja računaj na sličan način, odnosno uzimaju u obzir gotovo iste komponente.

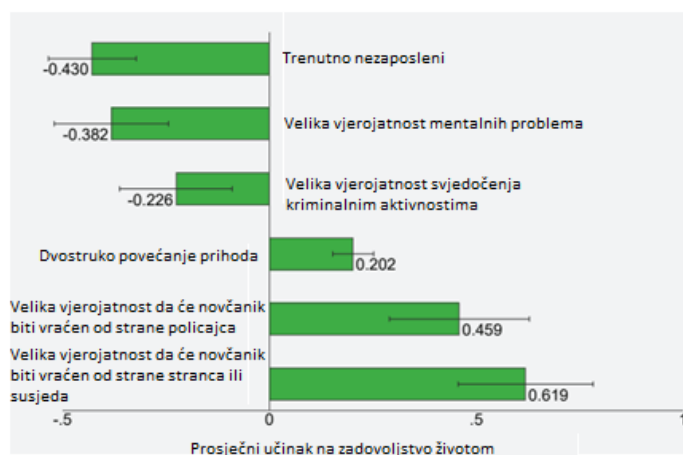
Slika 4. Rangiranje sreće 2018.-2020. za prvih deset zemalja

Izvor: Halliwell, J.F., Layard, R., Sachs, J.D., De Neve, J.E., Akinin, L.B., Wang, S. (2021.) *World Happiness Report* [e-publikacija], preuzeto s <https://happiness-report.s3.amazonaws.com/2021/WHR+21.pdf>

Rezultati prikazani na slici 5 ukazuju na činjenicu kako je dobronamjernost bitna za sreću. Duljina stupca indicira promjenu u životnom zadovoljstvu te će prema ovome istraživanju, najveći utjecaj na povećanje sreće imati primjerice situacija gdje je novčanik vraćen osobi od strane susjeda ili stranca.

Slika 5. Prosječni učinak određenih situacija na zadovoljstvo ljudi

Izvor: Halliwell, J.F., Layard, R., Sachs, J.D., De Neve, J.E., Akinin, L.B., Wang, S. (2021.) *World Happiness Report* [e-publikacija], preuzeto s <https://happiness-report.s3.amazonaws.com/2021/WHR+21.pdf>

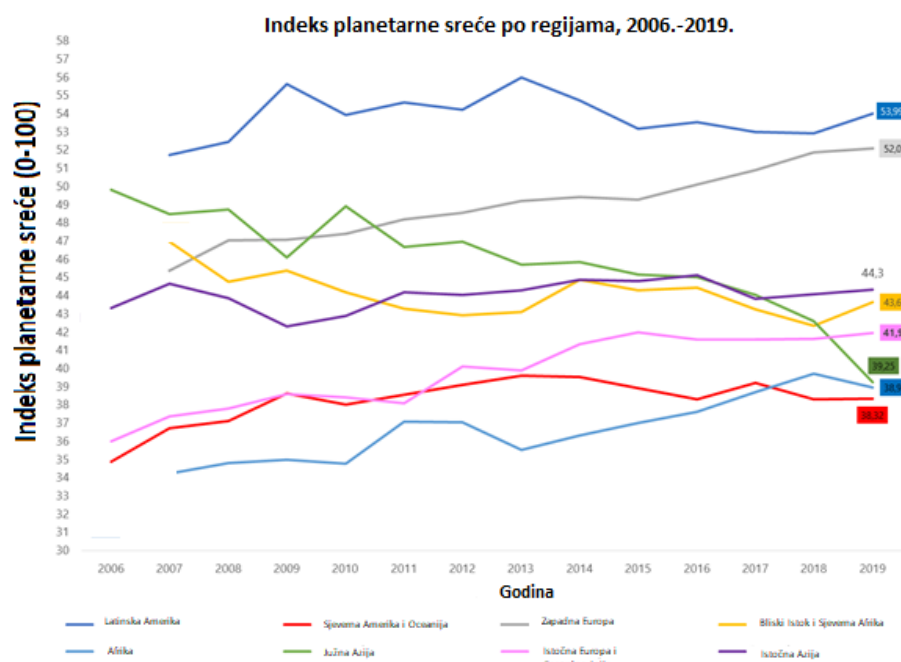
Sljedeći pokazatelj koji će biti ukratko analiziran je Pokazatelj sretnih godina života. Kao što je već objašnjeno u prethodnom poglavlju, on pokazuje koliko sretnih godina će neka osoba poživjeti u svojoj zemlji. „Prvih deset zemalja za razdoblje od 2010. godine do 2019. godine su redom: Švicarska, Danska, Island, Norveška, Kanada, Švedska, Finska, Kostarika, Nizozemska i Izrael.“¹⁴ Iako se i ovdje na prvih deset pozicija nalaze zemlje koje su tamo i prema Indeksu ljudskog razvoja te prema Svjetskom izvještaju o sreći, ovaj Indeks pokazuje i neka iznenađenja poput Kostarike i Izraela. Izrael ima visoko očekivano trajanje života, u rangu s Islandom i Norveškom, dok Kostarika ima stanovnike koji su izrazito zadovoljni sa svojim životima, jednako kao Kanadani i Norvežani. Kostarika se često smatra najsretnijom zemljom Latinske Amerike, a sve to proizlazi iz činjenice kako je njezinim stanovnicima omogućeno sve što je jednom čovjeku potrebno da bude zadovoljan što će biti detaljnije objašnjeno kroz Indeks planetarne sreće gdje ta zemlja zauzima već godinama vodeću poziciju.

Posljednji pokazatelj koji će biti analiziran je Indeks planetarne sreće. Kretanje Indeksa planetarne sreće od 2006. do 2019. godine prikazano je na slici 6. Prema tim podacima najbolje stoje zemlje Latinske Amerike, a slijede ih zemlje zapadne Europe, dok s druge strane najlošije rezultate ostvaruju zemlje Afrike, odnosno od 2017. godine zemlje Sjeverne Amerike i Oceanije zbog značajnog negativnog utjecaja Sjedinjenih Američkih Država na ekološki otisak. Određene zemlje povećavaju svoj HPI tijekom vremena poput zemalja zapadne i istočne Europe te Centralne i Istočne Azije, dok neki dijelovi svijeta bilježe veliki pad primjerice zemlje Južne Azije uz već spomenute zemlje Sjeverne Amerike.

---

¹⁴ World Database of Happiness-archive (b.d.), HAPPY LIFE YEARS IN 160 NATIONS 2010-2019, preuzeto 20. rujna 2021. s https://worlddatabaseofhappiness-archive.eur.nl/hap_nat/findingreports/RankReport_HappyLifeYears.php

Slika 6. Indeks planetarne sreće (2006.-2019.) po kontinentima

Izvor: Happy Planet Index (b.d.), The data over time, preuzeto 4. studenog 2021. s <https://happyplanetindex.org/trends/>

Tablica 5 prikazuje top 5 zemalja s najvišim ostvarenim Indeksom planetarne sreće u 2019. godini te vrijednosti svake komponente HPI-a. Ljestvicom semafor boja označena je svaka vrijednost da li je dobra, prosječna ili loša. Zemlja s najvišim HPI-om je Kostarika s ostvarenom vrijednošću od 62,1 boda, a slijede ju Vanuatu, Kolumbija, Švicarska i Ekvador. Za svih pet zemalja vrijednosti ekološkog otiska su previsoke, odnosno učinak na okoliš nije u skladu s održivim razvojem. Pozitivni pomak pokazala je Švicarska koja je ušla u top 5 i to primarno zbog smanjenje svog ekološkog otiska. „Najveći pozitivni pomak doživjeli su Jemen, Liberija, Senegal i Iran, dok su najveći pad HPI-ja iskusili Pakistan, Libanon, Zimbabve i Benini.“¹⁵

¹⁵ Happy Planet Index (b.d.), HOW HAPPY IS THE PLANET, preuzeto 4. studenog 2021. s <https://happyplanetindex.org/>

Tablica 5. Top 5 zemalja s najvišim Indeksom planetarne sreće u 2019. godini te komponente Indeksa planetarne sreće

HPI rank	Zemlja	Očekivani životni vijek pri rođenju	Blagostanje	Ekološki otisak	HPI
1	Kostarika	80,3	7,00	2,65	62,1
2	Vanuatu	70,5	6,96	1,62	60,4
3	Kolumbija	77,3	6,35	1,90	60,2
4	Švicarska	83,8	7,69	4,14	60,1
5	Ekvador	77,0	5,81	1,51	58,8

Izvor: Izrada autora prema Happy Planet Index (2021.), The Happy Planet Index 2021 na dan: 04.11.2021. [podatkovni dokument], preuzeto s www.happyplanetindex.org

3. Odnos sreće i izabranih makroekonomskih varijabli

Makroekonomske varijable koje su izabrane za analizu u ovom poglavlju su bruto domaći proizvod, nezaposlenost i inflacija. Brojni ekonomisti su provodili istraživanja i pokušali dovesti u vezu sreću s ekonomskim rastom, nezaposlenošću i inflacijom, a neka od najznačajnijih su spomenuta u nastavku rada. Sam bruto domaći proizvod kao mjera sreće ima svojih prednosti i nedostataka, te noviji autori sve više kritiziraju pristup u kojem se sreća stanovnika neke zemlje poistovjećuje s veličinom BDP-a. Iz tog se razloga često prozivaju političari i vladajući da zbilja počnu pratiti koliko su stanovnici njihovih zemalja sretni i što oni mogu učiniti kako bi povećali blagostanje. Nadalje, detaljno su analizirane pojedine zemlje koje odskaku od prosjeka i uobičajenih teza, primjerice slučaj Istočne Njemačke, zemlje bivšeg SSSR-a, Kine. Što se tiče nezaposlenosti i inflacije, one su negativno korelirane sa srećom, međutim postavlja se pitanje uzročnosti jedne varijable na drugu. Također, postavlja se pitanje postoji li određeni postotak u kojem bi se nezaposlenost ili inflacija trebale smanjiti kako bi došlo do konkretnijeg rasta sreće stanovnika, odnosno koliki je trade-off između nezaposlenosti i inflacije te sreće. Učinak nezaposlenosti i inflacije proučavan je s aspekta osobnih financija pri čemu su uočeni brojni socijalni troškovi ako osoba ostane bez posla ili strahuje da bi mogla postati nezaposlena u bližoj budućnosti. Međuodnos nezaposlenosti i inflacije definiran je Indeksom mizerije.

3.1.Bruto domaći proizvod kao mjera sreće

Bruto domaći proizvod jedna je od najvažnijih i najkorištenijih makroekonomskih varijabli. „Nominalni BDP je mjera dodatne vrijednosti koja je stvorena proizvodnjom roba i usluga u nekoj zemlji u određenom razdoblju, odnosno mjeri prihod ostvaren od čitave proizvodnje.“¹⁶ Ukoliko se želi dobiti realističnija slika, koristit će se realni BDP koji predstavlja nominalni BDP izražen u stalnim cijenama. S obzirom na činjenicu da mogu postojati zemlje s jednakim BDP-om bitno ga je podijeliti s brojem stanovnika čime se dobiva konkretnija i točnija informacija koliko je ustvari neka zemlja bogata, odnosno koliko BDP-a se može pripisati određenom stanovniku. Također, BDP-om per capita je omogućena usporedba među

---

¹⁶ OECD (b.d.), Gross domestic product (GDP), preuzeto 2. listopada 2021 s <https://data.oecd.org/gdp/gross-domestic-product-gdp.htm>

zemljama. Međutim troškovi života razlikuju se među zemljama, stoga je potrebno BDP svesti na zajedničku bazu, a to se radi pomoću pariteta kupovne moći te se tako dobiva uvid u realni dohodak. Iako ima brojne prednosti od čega je jedna od važnijih, njegova jednostavnost i mogućnost njegovog shvaćanja i izvan krugova ekonomista, niti on nije bez nedostataka te se pregled istih nalazi u tablici 6.

Tablica 6. Nedostaci BDP-a

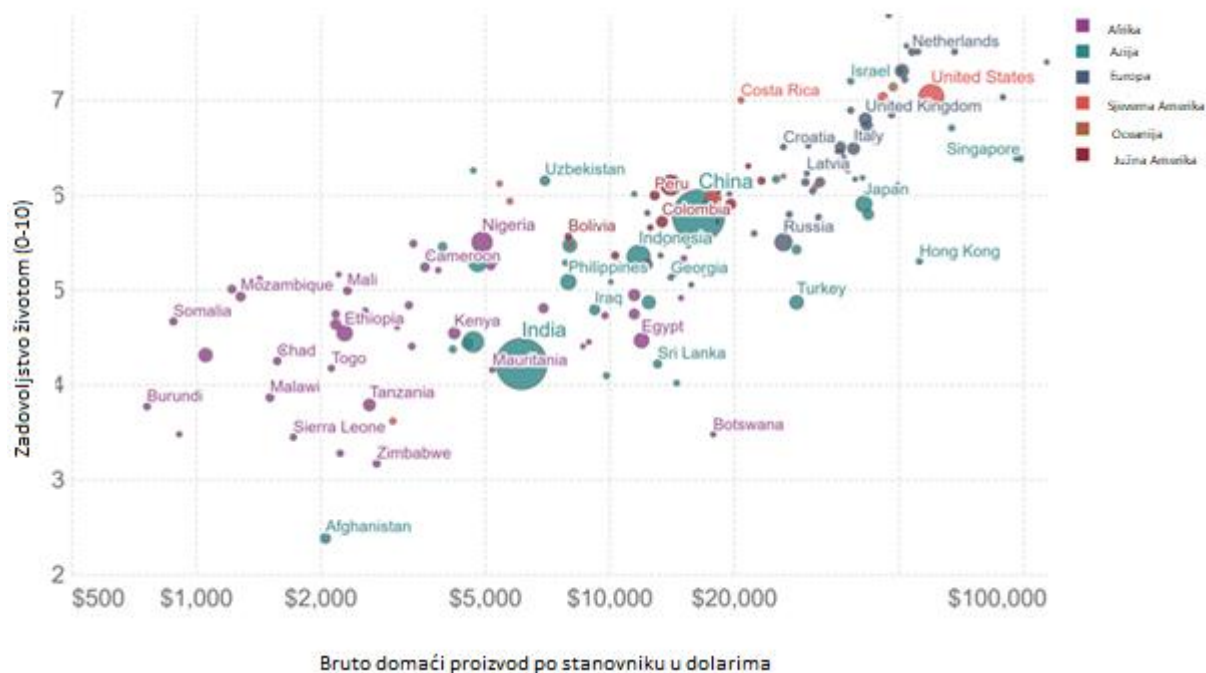
Nedostaci BDP-a:
Ne uzima u obzir društvene pokazatelje poput zdravlja nacije, sreće i općenitog blagostanja
Zanemaruje vrijednost nezabilježenih aktivnosti poput sive ekonomije, volontiranja i sl.
Zemljopisno je ograničen u globalno otvorenim ekonomijama
Zanemaruje B2B aktivnosti
Na osobnu i državnu potrošnju gleda kao na povećanje prihoda bez obzira jesu li oni zbilja isplativi
Ljudi se ne mogu osobno identificirati s njim, kao primjerice sa srećom

Izvor: izrada autora prema Investopedia (8.9.2021.), Gross Domestic Product (GDP), preuzeto 2. listopada 2021. s <https://www.investopedia.com/terms/g/gdp.asp>

Bruto domaći proizvod definitivno nije idealan za mjerenje sreće, primarno zato što prihodi, iako važna, nisu jedina komponenta blagostanja. U obzir bi trebalo uzeti zdravlje stanovnika, kvalitetu školovanja, čistoću okoliša te su stoga osmišljene i neke druge mjere poput Indeksa ljudskog razvoja, Indeksa planetarne sreće i sličnih koji su već objašnjeni u poglavlju 2. ovoga rada. Najveći nedostatak BDP otklonjen u upravo primjenom navedenih indeksa.

Tijekom godina provedena su brojna istraživanja, što od strane ekonomista, što od strane psihologa i sociologa, koja proučavaju vezu između nacionalnog dohotka neke zemlje i sreće stanovnika te zemlje. Većina njih došla je do zaključka kako postoji pozitivna veza između BDP po stanovniku i sreće, međutim upitna je jačina te veze te mogućnost nepostojanja uzročnosti, odnosno mogućnost da i neke druge stavke utječu na sreću, primjerice država blagostanja, odnosno ekonomske politike i razni Vladini programi. Zemlje Latinske Amerike su najbolji primjer kako odluke Vlade mogu utjecati na povećanje sreće. Konkretno u slučaju spomenutih zemalja radilo se o mjerama vezanim uz stvaranje novih radnih mjesta i poboljšavanje socijalnih uvjeta.

Slika 7. Zadovoljstvo životom u usporedbi s BDP-om po stanovniku u 2020. godini

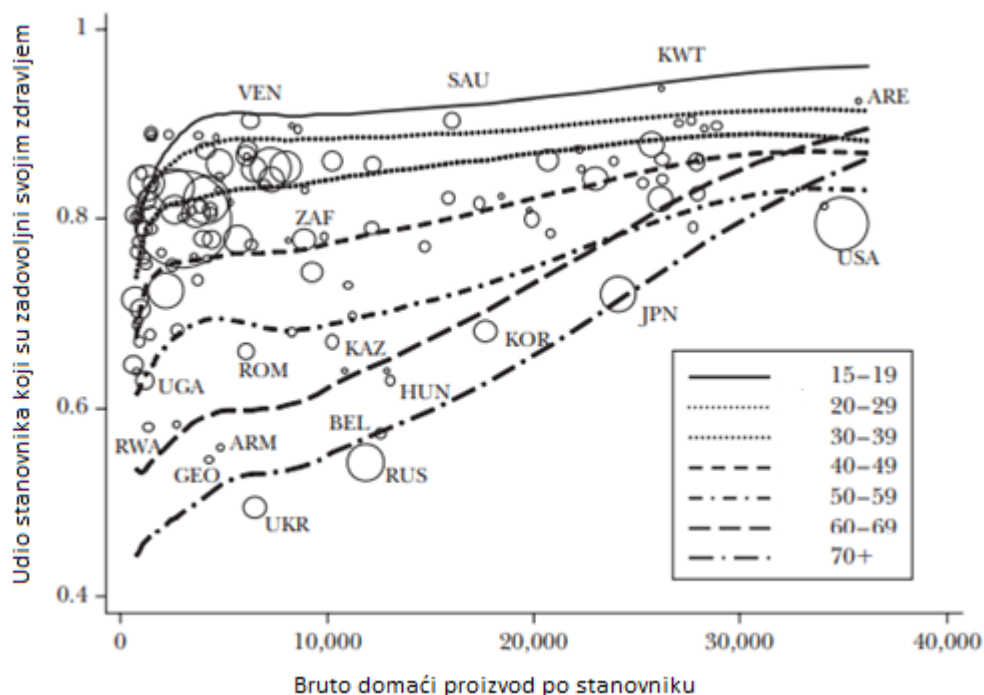
Izvor: Our World in Data (b.d.), Happiness and Life Satisfaction, preuzeto 3. listopada 2021. s <https://ourworldindata.org/happiness-and-life-satisfaction#economic-growth-and-happiness>

Na slici 7 prikazano je zadovoljstvo stanovnika pojedinih zemalja u usporedbi s BDP-om po stanovniku za 2020. godinu, te je odmah uočljivo da je zbilja točno kako zemlje s većim BDP-om po stanovniku, imaju u prosjeku veće ocjene životnog zadovoljstva. Stanovnici Sjeverne Amerike, zapadne Europe, Japana i Singapura su ujedno i bogati (BDP po stanovniku se kreće oko 100.000 dolara) te izrazito zadovoljni sa svojim životima (ocjena između 6 i 7 od maksimalnih 10). S druge strane, najnezadovoljniji stanovnici na svijetu dolaze iz zemalja s poprilično niskim BDP-om (u prosjeku 2.000 dolara po stanovniku), a to su uglavnom afričke zemlje. Od pozitivne i linearne korelacije pomalo iskaču Afganistan i Bocvana: Afganistanci, iako imaju slične razine BDP-a po stanovniku kao stanovnici primjerice Sjeverne Leone i Zimbabvea, izvještavaju značajno niže životno zadovoljstvo što se vjerojatno može objasniti drugim stvarima koji se događaju u toj zemlji, primjerice ratovi i nemiri.

Na slici 8 grafički je prikazan odnos BDP-a po stanovniku u 2003. godini, koliko su stanovnici zemalja zadovoljni svojim zdravljem te su linijama prikazane razne dobne skupine. Iako su podaci iz 2003. godine, glavni zaključci ne razlikuju se mnogo od današnje situacije. Za čitav svijet vrijedi zaključak kako zadovoljstvo zdravljem pada s godinama, dok je s druge

strane, zadovoljstvo zdravljem u pozitivnoj vezi s BDP-om po stanovniku. Efekt koji ima starenje na zdravlje je puno veći od efekta BDP-a, što znači da će zadovoljstvo ljudi zdravljem biti više pod utjecajem starenja, nego pod utjecajem rasta ili pada BDP-a što je i očekivano. Stopa po kojoj zadovoljstvo zdravljem pada je veća za zemlje s nižim BDP-om za razliku od bogatijih zemalja, a razlog tome bi mogao biti to što veća razina dohotka može pružiti bolju i kvalitetniju zdravstvenu zaštitu. Zemlje bivšeg SSSR-a imaju izrazito nisko zadovoljstvo zdravljem, kao i nisko očekivano trajanje života o čemu će biti više riječi u nastavku poglavlja. Također, zemlje poput Ugande i Ruande imaju jako nisko zadovoljstvo zdravljem, ali to su ujedno i zemlje koje imaju izrazito visoke stope mortaliteta. Zanimljivo je promotriti kako je zadovoljstvo zdravljem povezano s time što stanovnici misle o zdravstvenom sustavu u svojoj zemlji. „Stupanj povjerenja u zdravstveni sustav varira od zemlje do zemlje, postoji određena korelacija s dohotkom (iako slaba veza), odnosno stanovnici zemalja s visokim dohotkom su uglavnom izrazito zadovoljni zdravstvenim sustavom u svojoj zemlji.“¹⁷

Slika 8. Zdravlje, starost i BDP po stanovniku

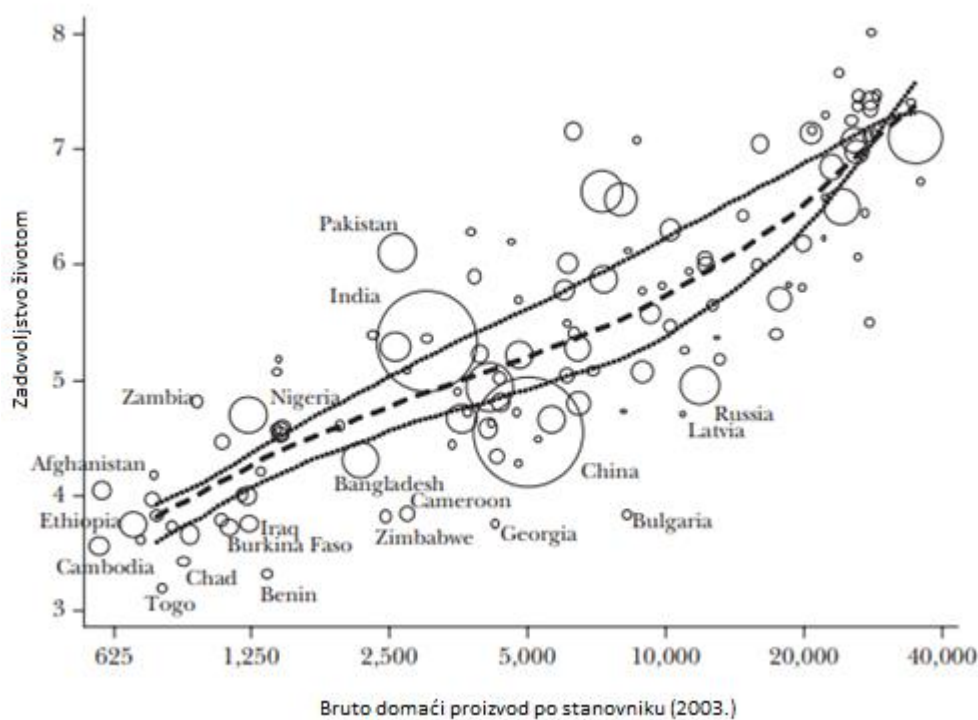

Izvor: Deaton, A. (2008.), Income, Health, and Well-Being around the World: Evidence from the Gallup World Poll, *Journal of Economic Perspectives*, 22(2), 53.-72. DOI: 10.1257/jep.22.2.53

¹⁷ Deaton, A. (2008.), Income, Health, and Well-Being around the World: Evidence from the Gallup World Poll, *Journal of Economic Perspectives*, 22(2), 53.-72. DOI: 10.1257/jep.22.2.53

Za razliku od Easterlina koji u svom radu tvrdi da postoji kritična vrijednost iznad koje sreća više ne raste po uzlaznim stopama, Deaton (2008.) tvrdi da takva vrijednost ne postoji već da je ta veza linearna što je i prikazano na slici 9. Svako udvostručenje BDP-a povezano je sa stalnim povećanjem zadovoljstva životom.

Slika 9. Prikaz linearne veze između BDP-a per capita u 2003. godini i zadovoljstva životom

Izvor: Deaton, A. (2008.), Income, Health, and Well-Being around the World: Evidence from the Gallup World Poll, *Journal of Economic Perspectives*, 22(2), 53.-72. DOI: 10.1257/jep.22.2.53

„Iz detaljnijih promatranja zanimljivo je i primijetiti kako, uz očiti obrazac da bogatije zemlje imaju tendenciju biti sretnije od siromašnijih zemalja, obrazac pokazuje i kako su bogatiji ljudi unutar zemalja obično sretniji od siromašnijih ljudi u istim tim zemljama.“¹⁸ „Također, zemlje koje doživljavaju gospodarski rast imaju i tendenciju doživljavati rast sreće, ali samo u prosjeku, što znači da postoje i iznimke, poput primjerice Sjedinjenih Američkih Država, što nužno ne mora predstavljati paradoks jer se objašnjenje može pronaći u tome kako je samo manji dio Amerikanaca postao bogat, odnosno bogatstvo se nije povećavalo ravnomjerno.“¹⁹

¹⁸ Our World in Data (b.d.), Happiness and Life Satisfaction, preuzeto 3. listopada 2021. s <https://ourworldindata.org/happiness-and-life-satisfaction#economic-growth-and-happiness>

¹⁹ *Ibid*

Iz ovih okvira i tumačenja odskaču istočnoeuropske zemlje te zemlje bivšeg SSSR-a. Bilo bi sasvim logično za očekivati da će prijelaz iz socijalizma u kapitalizam značiti povećanje zadovoljstva stanovnika, međutim istraživanja pokazuju kako tome nije tako. „Što se tiče Istočne Njemačke, tek 25 godina nakon ujedinjenja sreća stanovnika se vratila na razine otprilike tamo gdje je bila neposredno prije početka tranzicije, a najveći pad sreće zabilježen je upravo između 1990. i 1991. kada je započeo proces ujedinjenja.“²⁰ Ovaj podatak uopće nije začuđujuć s obzirom na to da je Istočna Njemačka bila zemlja s gotovo punom zaposlenosti, bez inflacije te s visokim socijalnim pravima. Mnoge od tih stvari su se promijenile kada je došlo do ujedinjenja, a ujedno i do tranzicije, te su ljudi naravno bili nesretniji. Idućeg događaja dogodila se i u Rusiji- značajno su se povećali problemi vezani uz alkoholizam, povećanje stopa samoubojstava, stvaranje ovisnosti i slično. „Također, bivše zemlje SSSR-a spadaju u kategoriju 21 zemlje koje su doživjele pad u očekivanom trajanju života između 1990. i 2005. godine.“²¹ „U posljednja dva desetljeća sreća u većini istočnoeuropskih zemalja postepeno raste, međutim još uvijek nije dosegla razine sreće prije tranzicije.“²²

S druge strane, odnos sreće i BDP u Kini ima oblik krivulje „U“. Kina je u posljednjih 25 godina bila najbrže rastuća zemlja na svijetu, s najvišim stopama ekonomskog rasta ikad zabilježenim, međutim to ne mora nužno značiti i da je sreća njezinih stanovnika rasla po jednakim stopama, upravo suprotno, čak je došlo do pada zadovoljstva života u određenom trenutku. Konkretno, kineske vlasti su početkom 90-ih odlučile potaknuti gospodarski rast te su u svrhu toga donijele određene političke odluke. Započet je proces privatizacije, zatvaranja manjih poduzeća i slično što je utjecalo na pad zaposlenosti, a posljedično i na pad zadovoljstva, odnosno sreće stanovnika. Kada su vlasti shvatile kako to više nema smisla, odlučile su modificirati svoje odluke te 2000-ih povećavaju zaposlenost, poboljšavaju uvjete vezane uz mirovine i zdravstvo. Stanovnici su nakon nekog vremena zbilja postali sretniji te taj rast sreće označava desnu stranu slova „U“. Još su dvije zemlje imale sličnu situaciju kao i Kina, a to su Japan i Indija. I u jednom i u drugoj zemlji, BDP raste po velikim stopama, dok s druge strane sreća stanovnika čak pada.

---

²⁰ Easterlin, R. (2021.) *An Economist's Lessons On Happiness: Farewell Dismal Science!*, Pasadena, CA, Springer

²¹ Deaton, A. (2008.), Income, Health, and Well-Being around the World: Evidence from the Gallup World Poll, *Journal of Economic Perspectives*, 22(2), 53.-72. DOI: 10.1257/jep.22.2.53

²² Easterlin, R. (2021.) *An Economist's Lessons On Happiness: Farewell Dismal Science!*, Pasadena, CA, Springer

Ako se bolje promatraju zemlje koje se nalaze na najboljim pozicijama na grafikonu na slici 7, kao i zemlje koje su se u drugom poglavlju istaknule kao najsretnije prema više analiziranih indeksa, ponavljaju se iste zemlje: Nizozemska, Finska, Danska, odnosno Skandinavske zemlje. To su zemlje koje u svakom istraživanju koje je provedeno vezano uz usluge javnog sektora (zdravstvo, školstvo, briga za djecu i osobe starije dobi i mirovinski sustav), daju izrazito visoke ocjene. „Omjer prihoda od poreza i BDP za Skandinavske zemlje iznosi 53% što je više i od prosjeka Europske unije i od SAD-a, međutim stanovnici tih zemalja su svjesni kako će taj porezni prihod ići u najbolje moguće svrhe koje podržavaju javne usluge, stoga se niti ne žale na visoke poreze.“²³ „Europljani, za razliku od Amerikanaca puno više vjeruju da se trud isplati (što je usko povezano s prihodom) te iz toga razloga veliki javni sektor smatraju opravdanim.“²⁴

Iz analize kako ekonomski rast utječe na rast sreće, može se zaključiti kako on nije krucijalan za rast sreće, ali niti ne odmaže. Jako bitna stvar za sreću stanovnika su specifične politike koje provode Vlade zemalja, a vezane su uz javne usluge poput naknada za vrijeme nezaposlenosti, porodiljnog dopusta, besplatne zdravstvene zaštite i školovanja, dostojne mirovine i slično. Sve to u velikoj mjeri uživaju Skandinavske zemlje, stoga i jesu na svakoj ljestvici u deset najsretnijih zemalja. S druge strane zemlje SSSR-a i Istočne Njemačke, su izgubile pogodnosti socijalne države i iz tog razloga su se suočile s padom sreće, neovisno o promjeni političnog sustava. Još jedan od razloga koji bi mogao objasniti situaciju gdje ekonomski rast ne potiče rast sreće je uspoređivanje ljudi koje je već spomenuto ranije u drugom poglavlju, te se može primijeniti i na bogate i na siromašne zemlje jer i u bogatim zemljama ima siromašnog stanovništva koje će biti tim manje sretno ako njegov susjed zarađuje puno više od njega. Ista logika se može primijeniti i na siromašne zemlje, koje imaju niski BDP, međutim i tamo postoje pojedinci koji bi se mogli klasificirati kao bogatiji od drugih. Najbolja kombinacija za sretne stanovnike je zemlja s visokim prihodima (i BDP-om) i s velikim socijalnim pogodnostima. „Zemlje s visokim prihodima su ujedno bogate i sretno iz razloga što su one bile lideri u razvoju specifičnih znanja na kojima se temelje i veće materijalno bogatstvo i politike država blagostanja.“²⁵

---

²³ *Ibid*

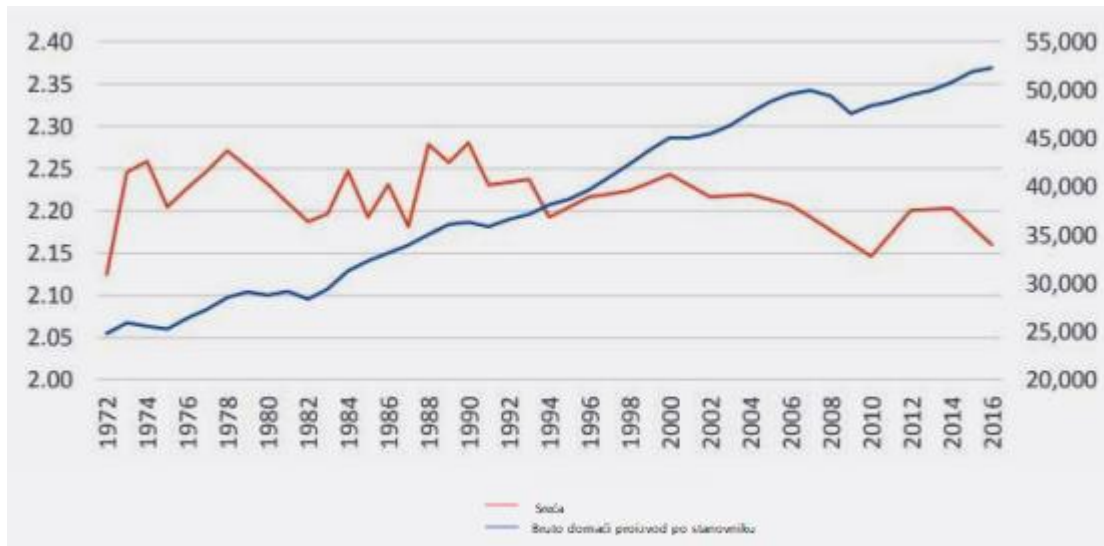
²⁴ Di Tella, R., MacCulloch, R. (2006.), Some Uses of Happiness Data in Economic, *Journal of Economic Perspectives*, 20(1),25.-46., DOI:10.1257/089533006776526111

²⁵ Easterlin, R. (2021.) *An Economist's Lessons On Happiness: Farewell Dismal Science!*, Pasadena, CA, Springer

Izvedeni zaključak polučuje činjenicu kako bi se Vlade trebale više posvetiti stvaranju socijalne države, a manje ganjati ekonomski rast, međutim tu praksu većina zemalja na svijetu još uvijek nije usvojila.

Slika 10. Prosjek sreće i BDP per capita u SAD-u (1972.-2016.)

Izvor: Helliwell, J., Layard, R., & Sachs, J. (2018), *World Happiness Report* [e-publikacija], preuzeto s <https://worldhappiness.report/ed/2018/>

Na slici 10 prikazana je prosječna sreća stanovnika Sjedinjenih Američkih država i BDP po stanovniku u razdoblju od 1972. do 2016. godine. BDP po stanovniku se u promatranom razdoblju udvostručio, dok je prosječna sreća stanovnika ostala gotovo nepromijenjena. U Svjetskom izvješću o sreći iz 2018. godine, smatraju kako subjektivno blagostanje SAD-a pokopavaju tri međusobno povezane stavke: razne bolesti (najviše pretilost), zloupotreba supstanci (ovisnost o opijatima) i depresija. „Također mreže socijalne podrške su oslabile: porasla je percepcija korupcije u Vladi i poduzećima te je oslabilo povjerenje u državne institucije.“²⁶

3.2. Utjecaj nezaposlenosti i inflacije na sreću

„Pojam nezaposlenosti se odnosi na situaciju u kojoj osoba koja aktivno traži posao ne može pronaći posao, te se mjeri stopom nezaposlenosti koja se dobije dijeljenjem ukupnog broja

²⁶ Helliwell, J., Layard, R., & Sachs, J. (2018), *World Happiness Report* [e-publikacija], preuzeto s <https://worldhappiness.report/ed/2018/>

nezaposlenih s ukupnom radnom snagom.“²⁷ Nezaposlenost je jedan od ključnih ekonomskih pokazatelja koji ima svoje ekonomske i socijalne odnosno psihološke troškove. Ako je stopa nezaposlenosti visoka to će direktno imati utjecaj na smanjenje bruto domaćeg proizvoda zbog smanjene produktivnosti. S druge strane, visoka stopa nezaposlenosti pogotovo u slučaju dugotrajne nezaposlenosti, ima velik utjecaj na psihološko stanje pojedinca što može dovesti do brojnih drugih negativnih efekata poput narušenog mentalnog zdravlja, anksioznosti, depresije, konzumiranje droga i alkohola, okretanja kriminalu i slično. Sve to dovodi do neke vrste začaranog kruga: osoba ostane bez posla te zbog toga gubi samopouzdanje, a time i smanjuje svoju sreću u životu; zbog svega toga gubi motivaciju za radom te će sve teže moći pronaći posao te time postaje još nesretnija. Navedeno se može povezati s osobnim financijama jer osoba koja je ostala bez posla, ostala je i bez prihoda te više nema dostatna sredstva da si priušti život kakva je imala ranije te to također utječe na pad sreće. Postoje razne podjele nezaposlenosti, od kojih bi najvažnija bila podjela na dobrovoljnu i prisilnu nezaposlenost te s obzirom na strukturu tržišta rada na frikcijsku, strukturnu i cikličku nezaposlenost. U gospodarstvu će uvijek postojati određena stopa nezaposlenosti, što zbog ljudi koji su u danom trenutku nezaposleni jer mijenjaju posao, što zbog onih koji zbilja ne mogu pronaći adekvatno radno mjesto.

Što se tiče inflacije, ona se definira kao povećanje opće razine cijena u određenom trenutku, što ujedno predstavlja i smanjenje kupovne moći potrošača zato što s istom količinom novca ne mogu više kupiti istu količinu roba i usluga. Inflacija se mjeri stopom inflacije koja se računa prema indeksu potrošačkih cijena. Prema intenzitetu inflacija se može podijeliti na umjerenu, galopirajuću i hiperinflaciju, ali postoji i razlika između inflacije potražnje i inflacije troškova s obzirom na uzrok inflacije. Kod inflacije je poprilično bitno koliko su je potrošači svjesni te da li percipiraju da dolazi do povećanja inflacije kako bi mogli prilagoditi svoje potrošačke navike. Inflacija ima svojih prednosti i nedostataka. „Ukoliko pojedinac želi prodati svoju nekretninu ili robu moći će to napraviti po višoj cijeni, međutim ako se osoba nalazi s druge strane lanca kao kupac te nekretnine ili robe, morat će izdvojiti više novčanih sredstava za tu transakciju.“²⁸ Mnoge zemlje kroz svoju monetarnu politiku nastoje kontrolirati stopu inflacije kako ona ne bi prešla svoje referente vrijednosti koje bi onda

---

²⁷ Investopedia (21.10.2021.), Unemployment, preuzeto 1. studenoga 2021. s <https://www.investopedia.com/terms/u/unemployment.asp>

²⁸ Investopedia (17.6.2021.), Inflation, preuzeto 1. studenog 2021. s <https://www.investopedia.com/terms/i/inflation.asp>

potencijalno mogle izazvati poteškoće u gospodarstvu. „Tako Europska centralna banka cilja stopu inflacije od 2% u srednjem roku.“²⁹

Korelacija između nezaposlenosti i sreće je definitivno negativna što bi značilo kako raste nezaposlenost tako pada razina sreće pojedinca, međutim razina pada sreće među ljudima kada se suoče s nezaposlenošću nije jednaka. „Iako je negativna korelacija dobro utvrđena, moguće je da uzročnost ide u suprotnom smjeru: nesretni ljudi ne odrađuju svoj posao dovoljno dobro te stoga dobivaju otkaze.“³⁰ „Ukoliko se ljudi priviknu na situaciju da su nezaposleni, razina sreće trebala bi ponovno početi rasti tijekom vremena, te se isto događa prilikom ponovnog zaposlenja.“³¹ Kao što je i ranije spomenuto, utjecaj referentnih grupa i ovdje daje svoj doprinos jer većina ljudi ima potrebu uspoređivati se s drugima. Ako određena osoba ostane bez posla, dok njezini bližnji (partner, prijatelji, susjedi) i dalje rade, njezina razina sreće će značajnije pasti nego da su i njezini bližnji ostali bez posla. Ova situacija se može i poistovijetiti sa kada gospodarstvo uđe u recesiju te kada mnogo ljudi odjednom postane nezaposleno, prema logici o referentnim grupama sreća stanovnika ne bi trebala pasti značajnije zato što je tada društveno neodobravanje manje zastupljeno. Navedeni zaključci posljedica su brojnih istraživanja, te će dio njih biti obrađen u ovom poglavlju, konkretno na podacima za Zapadnu Njemačku i Japan.

Istraživanje odnosa nezaposlenosti i sreće za Zapadnu Njemačku proveo je R. Winkelmann 2014. godine na temelju podataka *Njemačkog socio-ekonomskog panela (German Socio-Economic Panel)* za razdoblje od 1984. do 2011. godine. Na slici 11 prikazano je zadovoljstvo stanovnika tijekom spomenutog razdoblja te su prikazani podaci za zaposlene (puna linija) i nezaposlene (iscrtkana linija). Iz grafikona se može uočiti kako je puna linija uvijek na višoj poziciji od iscrtkane linije, odnosno da je razina zadovoljstva zaposlenih uvijek viša od razine zadovoljstva nezaposlenih u Zapadnoj Njemačkoj i to za barem jedan bod. U prosjeku su zaposleni sretniji za 1,3 boda na skali od 1 do 10. „Za usporedbu, slično istraživanje koje je provedeno na uzorku od 3,3 milijuna Amerikanaca daje razliku u zadovoljstvu od 0,4 boda na skali gdje je maksimalna vrijednost 4.“³² Od početka promatranja

---

²⁹ Europska središnja banka (22.7.2021.), Odluke o monetarnoj politici, preuzeto 2. studenog 2021. s <https://www.ecb.europa.eu/press/pr/date/2021/html/ecb.mp210722~48dc3b436b.hr.html>

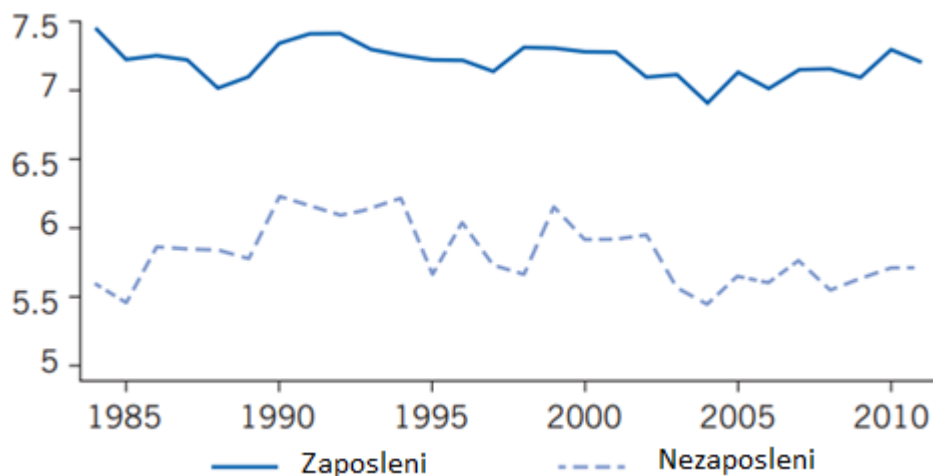
³⁰ Frey, B., Stutzer, A. (2002.) What Can Economists Learn from Happiness Research?, *Journal of Economic Literature*, 40(2), preuzeto s <https://www.jstor.org/stable/2698383>

³¹ Winkelmann, R. (2014.) Unemployment and happiness, University of Zurich, Switzerland, and IZA, Germany

³² Helliwell, J. F., and H. Huang (2014.) New measures of the costs of unemployment: Evidence from the subjective well-being of 3.3 million Americans, *Economic Inquiry*

pa do 2011. godine nije došlo do značajnijeg porasta sreće (zadovoljstva) niti za jednu niti za drugu grupu, već samo faze povremenih padova i rasta zadovoljstva tijekom vremena. Navedene odstupanja su posljedica nekih značajnih događaja u prošlosti poput katastrofe u Černobilu (1986.) kada je došlo do pada u zadovoljstvu s obzirom na to da je bilo, između ostalog, narušeno i zdravlje stanovnika te primjerice 1990. godine kada dolazi do ujedinjenja Istočne i Zapadne Njemačke pa dolazi do blagog porasta zadovoljstva u Zapadnoj Njemačkoj. Zanimljivo je primijetiti kako u godini ujedinjenja sreća za stanovnika Zapadne Njemačke raste, dok za stanovnike Istočne Njemačke pada, što je objašnjeno u prethodnom poglavlju. „Za zaposlene, povećanje stope nezaposlenosti za jedan postotni bod povezano je sa smanjenjem prosječnog zadovoljstva životom za 0,04 boda ili 0,6%.“³³

Slika 11. Zadovoljstvo životom u Zapadnoj Njemačkoj za razdoblje 1984.-2011.

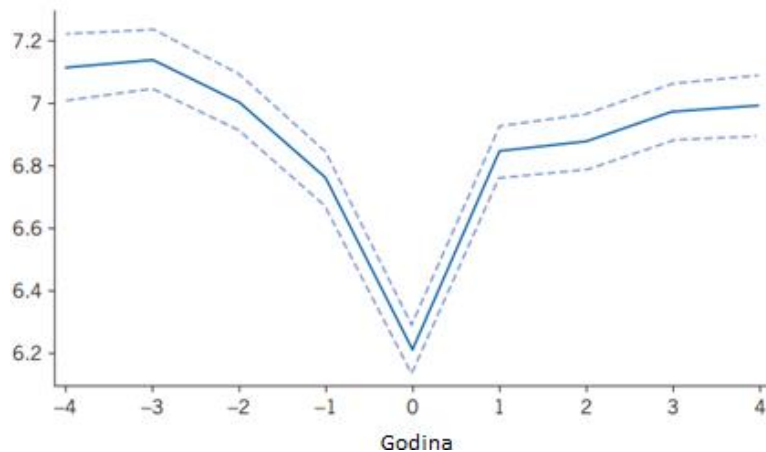

Izvor: Winkelmann, R. (2014.) Unemployment and happiness, University of Zurich, Switzerland, and IZA, Germany

Podaci otkrivaju da sreća počinje padati godinu, dvije prije nezaposlenosti, znatno pada u godini nezaposlenja i oporavlja se u sljedećim godinama, iako se nikada u potpunosti ne vraća na prijašnju razinu što je i prikazano na slici 12.

³³ Winkelmann, R. (2014.) Unemployment and happiness, University of Zurich, Switzerland, and IZA, Germany

Slika 12. Zadovoljstvo životom prije, tijekom i nakon nezaposlenosti

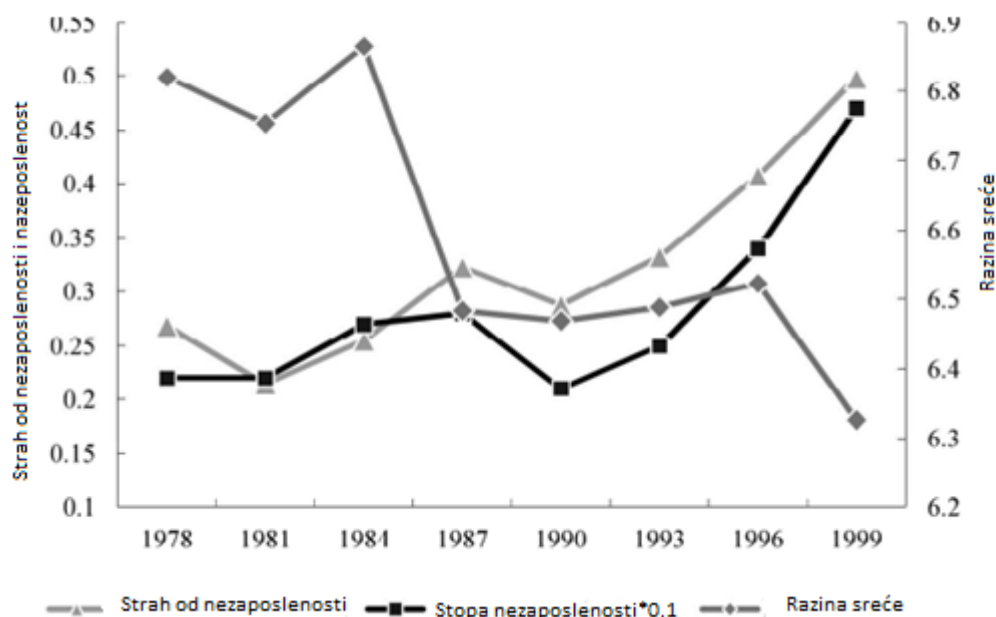

Izvor: Winkelmann, R. (2014.) Unemployment and happiness, University of Zurich, Switzerland, and IZA, Germany

Slično istraživanje kao za Zapadnu Njemačku, proveo je F. Ohtake za Japan koristeći dva seta podataka: *Upitnik o načinu života i društvu (Questionnaire Survey on Lifestyle and Society)* i *Nacionalna anketa o preferencijama životnog stila (National Survey on Lifestyle Preference)*. „Ohtake je došao do dva glavna zaključka: ako je dohodak konstantan, nezaposleni su manje sretni od onih zaposlenih i strah od nezaposlenosti smanjuje sreću ljudi.“³⁴ Ti zaključci su grafički prikazani na slici 13 kroz razdoblje od 1978. do 1999. godine. Razina sreće je u padu do 1987. godine, zatim nekoliko godina stagnira te 1996. godine ponovno počinje padati. Krivulja stope nezaposlenosti i straha od nezaposlenosti kreću se paralelno u istom smjeru, a od 1984. godine strah od nezaposlenosti ima manji učinak na razinu sreće od same nezaposlenosti, odnosno ljudi koji su nezaposleni su nesretniji od ljudi koji samo strahuju da će možda postati nezaposleni. Kako raste stopa nezaposlenosti tako raste i strah od nezaposlenosti što je sasvim opravdano jer očito postoje neke indicije u ekonomiji koji potiču takav strah. Iz grafikona se zaključuje kako postoji negativna korelacija između sreće i nezaposlenosti i straha od nezaposlenosti. Razina sreće u Japanu u padu je od 1987. godine što može biti objašnjeno s povećanjem nezaposlenosti i s povećanjem straha od nezaposlenosti.

³⁴ Ohtake, F. (2012.) Unemployment and Happiness, Osaka University, Japan Labor Review

Slika 13. Razina sreće, stopa nezaposlenosti i strah od nezaposlenosti u Japanu (1978.-1999.)

Izvor: Ohtake, F. (2012.) Unemployment and Happiness, Osaka University, Japan Labor Review

Slike 14, 15 i 16 prikazuju razinu sreće za tri kategorije: ispitanici koji su nezaposleni, ispitanici koji su u posljednjih pet godina bili nezaposleni i ispitanici koji strahuju od nezaposlenosti. Razina sreće promatra se u tri kategorije: nesretni, niti sretni niti nesretni i sretni.

Slika 14. Nezaposleni i njihova razina sreće u Japanu

	Razina sreće			Ukupno
	Nesretni	Niti sretni niti nesretni	Sretni	
Ostali	8.43	37.45	54.13	100
Trenutno nezaposleni	43.33	30	26.67	100
Ukupno	9.31	37.26	53.43	100

Izvor: Ohtake, F. (2012.) Unemployment and Happiness, Osaka University, Japan Labor Review

Tablica na slici 14 prikazuje ispitanike koji su trenutno nezaposleni i „ostale“. 43% nezaposlenih izjasnilo se da su izrazito nesretni, dok je malo manje od 27% nezaposlenih reklo da su sretni, ali s druge strane od ostalih koji nisu nezaposleni, više od polovice ispitanika tvrdi da je sretno.

Slika 15. Ispitanici koji su bili nezaposleni i njihova razina sreće u Japanu

Iskusili nezaposlenost u posljednjih 5 godina	Razina sreće			Ukupno
	Nesretni	Niti sretni niti nesretni	Sretni	
Nisu iskusili	6.18	36.54	57.28	100
Iskusili su	22.57	40.27	37.17	100
Ukupno	9.31	37.26	53.43	100

Izvor: Ohtake, F. (2012.) Unemployment and Happiness, Osaka University, Japan Labor Review

Tablica na slici 15 prikazuje ispitanike koji su u posljednjih pet godina bili nezaposleni te ih uspoređuje s ispitanicima koji nemaju iskustva s nezaposlenošću. Ispitanici koji nemaju ovo negativno iskustvo u svom radnom vijeku većinom se izjašnjavaju kao sretni, a vrlo mali postotak njih nije sretan. Ispitanici koji su nedavno bili nezaposleni približno su jednako sretni ili ni sretni niti nesretni, a definitivno su sretniji od ispitanika koji su u trenutku ispitivanja bili nezaposleni.

Slika 16. Strah od nezaposlenosti i razina sreće u Japanu

Mogućnosti da barem jedna osoba iz kućanstva izgubi posao u sljedeće dvije godine	Razina sreće			Ukupno
	Nesretni	Niti sretni niti nesretni	Sretni	
Ne	4.93	34.23	60.85	100
Da	15.92	41.83	42.25	100
Ukupno	9.31	37.26	53.43	100

Izvor: Ohtake, F. (2012.) Unemployment and Happiness, Osaka University, Japan Labor Review

Tablica na slici 16 prikazuje strah od nezaposlenosti u odnosu na razine sreće, a strah od nezaposlenosti u ovom istraživanju je autor gledao kao mogućnosti da barem jedna osoba iz kućanstva izgubi posao u sljedeće dvije godine. Ispitanici koji su odgovorili da takva mogućnosti ne postoji, većinom su izrazito sretni. Ispitanici koji su odgovorili potvrdno na pitanje o strahu od nezaposlenosti, 16% njih odgovorilo je da su nesretni, 42% ih nije niti sretno niti nesretno, a 42% ih je sretno. Od tri promatrane kategorije, oni koji strahuju od

nezaposlenosti, iako možda žive u strahu, svejedno su sretniji od ostale dvije promatrane kategorije.

Što se tiče pojedinih skupina i njihovih odnosa između sreće i nezaposlenosti, istraživanja pokazuju sljedeće:

- „Mlađi i stariji zaposlenici su manje pogođeni kada ostanu bez posla nego zaposlenici srednje životne dobi.“³⁵
- „Zaposlenici sa završenom višom razinom obrazovanja trpe veći pad sreće nego zaposlenici niže stručne spreme.“³⁶
- „Brakovi i veze su u većem riziku od prekida ako jedan od partnera izgubi posao.“³⁷
- „Žene koje su nezaposlene su sretnije nego nezaposleni muškarci.“³⁸

„Nenovčani trošak nezaposlenosti premašuje novčane troškove, a nepoštivanje normi socijalnog rada jedan je od glavnih pokretača gubitka zadovoljstva životom.“³⁹ Razne politike koje su usmjerene na nezaposlene, trebale bi biti usmjerene na nezaposlene tijekom čitavog trajanja njegove nezaposlenosti, a ne samo prvu godinu ili prve dvije godine. Dokazano je kako razne socijalne naknade koje dobivaju nezaposleni povećavaju sreću samo djelomično, a ako su takve naknade preizdašne mogu djelovati i destimulirajuće na potragu za poslom. Socijalne politike stoga bi trebale biti usmjerene na konkretnije mjere poput prekvalifikacije ili mogućnosti dodatnih edukacija koji mogu pružiti koristi i mogućnost zaposlenja u dugom roku, a ne se fokusirati na kratkoročne novčane naknade.

Prilikom promatranja odnosa sreće i inflacije, većina istraživanja došla je do sličnih zaključaka kao i za odnos sreće i nezaposlenosti: porastom inflacije, smanjuje se sreća stanovnika, međutim u ovom dijelu rada bit će spomenuto i jedno istraživanje u kojem je zaključeno suprotno.

Istraživanje koje je provedeno 2013. godine te objavljeno u *Journal of Chinese Economics* prati utjecaj inflacije na potrošnju i sreću u Kini. Kao što je već navedeno u prethodnom poglavlju, Kina je zemlja s najvećim zabilježenim stopama rasta u povijesti, a taj rast je u određenim razdobljima bio praćen porastom inflacije. Kina je doživjela visoku inflaciju

---

³⁵ Frey, B., Stutzer, A. (2002.) What Can Economists Learn from Happiness Research?, *Journal of Economic Literature*, 40(2), preuzeto s <https://www.jstor.org/stable/2698383>

³⁶ *Ibid*

³⁷ *Ibid*

³⁸ Winkelmann, R. (2014.), Unemployment and happiness, *IZA World of Labor*, 94(94)

³⁹ *Ibid*

početkom 1980-ih godina koja je bila potaknuta promjenama u načinu određivanja cijena (prelazak s cijena koje određuje država na tržišne cijene), inflacija sredinom 1990-ih uzrokovana je strukturnim neravnotežama ulaganja. Kretanje inflacije u Kini nalazi se na slici 17.

Slika 17. Kretanje inflacije (u indeksu potrošačkih cijena) u Kini 1987.-2020.

Izvor: World Bank (b.d.), Inflation, consumer prices (annual %) China, preuzeto 4. studenog 2021. s <https://data.worldbank.org/indicator/FP.CPI.TOTL.ZG?locations=CN>

„Zaključak ovog istraživanje je kako je inflacija negativno korelirana sa srećom (porast inflacije za jednu jedinicu, smanjit će sreću za 0,211 jedinica) te kako inflacija ima negativne efekte na potrošnju na većinu dobara koja su uzeta u obzir u istraživanju, osim izdataka za odjeću.“⁴⁰

„Do zaključka o negativnoj korelaciji sreće i inflacije došli su i istraživači sa Sveučilišta u Semnanu na temelju podataka iz Irana te stoga smatraju kako su za kreatore politika, inflacija i nezaposlenost, glavni makroekonomski ciljevi jer imaju izravnu vezu s običnim građanima.“⁴¹

„S druge strane, istraživanje provedeno u 2019. godini na 15 europskih zemalja, dalo je drugačije rezultate: inflacija nema utjecaja na zadovoljstvo ljudi, međutim u radu navode kako

⁴⁰ Ou, S., Zhang, S. (2013.), The Impact of Inflation on Expenditures and Happiness in China, Journal of Chinese Economics, 1(1)

⁴¹ Erfani, A., Lajevardi, H., Samiei, N. (2014.), Effects of Inflation and Unemployment on Happiness in the Provincial Centers of Iran, Journal of Applied Environmental and Biological Sciences, 4(9), 25.-30.

su modeli koji su oni koristili u istraživanju drugačiji od ostalih pa ovaj zaključak može biti posljedica toga.“⁴²

S obzirom na to da su gotovo sva istraživanja pokazala kako nezaposlenost i inflacija utječu negativno na sreću ljudi, postavlja se pitanje koja od te dvije makroekonomske varijable ima veći učinak te koliko je nezaposlenost jednaka postotnom bodu veće sreće i obrnuto. Razna istraživanja dala su razne odgovore na navedena pitanja od kojih bi najznačajniji bili sljedeći:

- „Povećanje nezaposlenosti za jedan postotni bod uzrokuje 4,7 puta veću nesreću nego jedan postotni bod povećanja inflacije.“⁴³ Zaključak je kako povećanje nezaposlenosti ima jači utjecaj na sreću ljudi nego sama inflacija.
- „Dodatno povećanje nezaposlenosti za jedan postotni bod uzrokuje dva puta veće smanjenje sreće nego što bi se to dogodilo u takvom slučaju s inflacijom.“⁴⁴
- „Balans između nezaposlenosti i inflacije ne razlikuje se značajno između bogatih i siromašnih, međutim siromašni su najčešće manje sretni od bogatih pri istoj stopi inflacije s obzirom na to da inflacija teže pogađa osobe s nižim prihodima.“⁴⁵
- „Prilikom promatranja europskih zemalja, uočeno je kako balans između nezaposlenosti i inflacije postoji samo u Grčkoj, Irskoj i Njemačkoj, te je u te tri zemlje jedino pronađena veza između povećanja inflacije i smanjenja sreće.“⁴⁶

„Pojam koji povezuje nezaposlenost i inflaciju naziva se Indeks mizerije (Misery Index), točnije on mjeri stupanj ekonomskog stresa kojeg osjećaju ljudi zbog straha od nezaposlenosti ili zbog same nezaposlenosti u kombinaciji s većim troškovima života.“⁴⁷ Na slici 18 nalaze se zemlje koje su u 2020. godini ostvarile najviši Indeks mizerije što znači da u kombinaciji imaju najviše stope nezaposlenosti i inflacije u svijetu. Na najgoroj poziciji uvjerljivo se nalazi Venezuela s indeksom od 3.827,6 bodova, dok je na drugome mjestu Zimbabve sa značajno manjim indeksom od Venezuele. Venezuela se posljednjih godina bori s

---

⁴² El Ouardighni, J., Munier, F. (2019., srpanj), *Inflation, Unemployment and Happiness: empirical evidences of the contribution of Economic Growth* (Working Papers of BETA 2019-29), preuzeto s <https://ideas.repec.org/p/ulps/bbeta/2019-29.html>

⁴³ Di Tella, R., MacCulloch, R. (2006.), *Some Uses of Happiness Data in Economic*, *Journal of Economic Perspectives*, 20(1),25.-46., DOI:10.1257/089533006776526111

⁴⁴*Ibid*

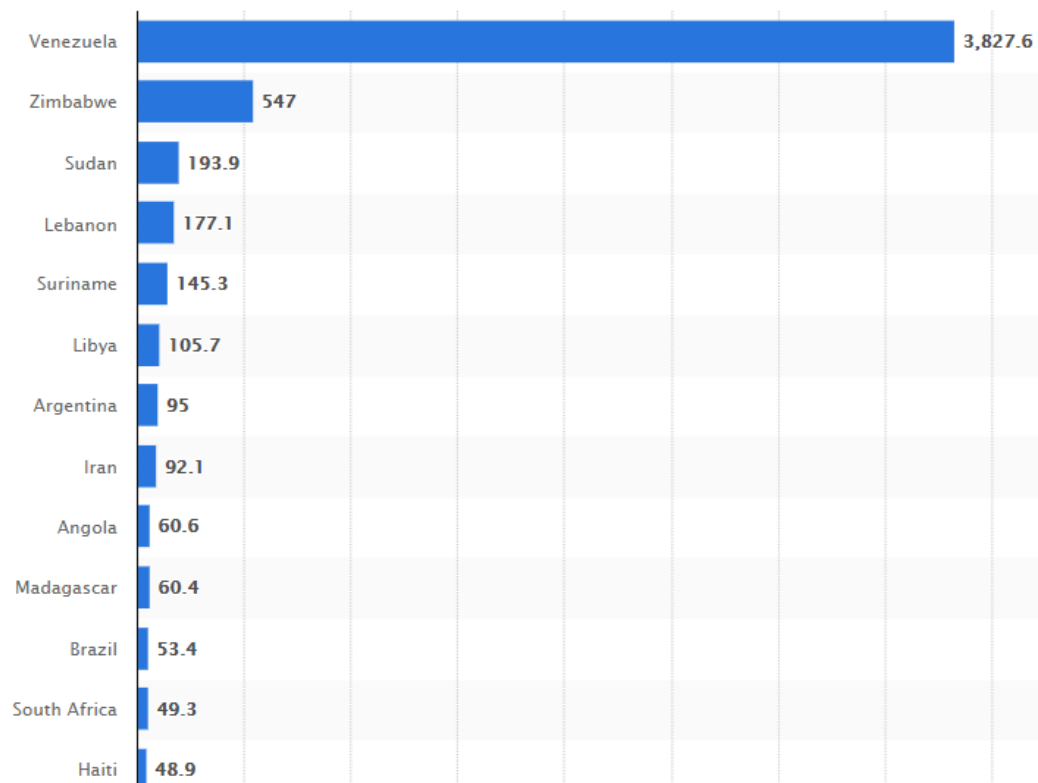
⁴⁵*Ibid*

⁴⁶ El Ouardighni, J., Munier, F. (2019., srpanj), *Inflation, Unemployment and Happiness: empirical evidences of the contribution of Economic Growth* (Working Papers of BETA 2019-29), preuzeto s <https://ideas.repec.org/p/ulps/bbeta/2019-29.html>

⁴⁷ Investopedia (1.6.2021.), *Misery Index*, preuzeto 4. studenog 2021. S <https://www.investopedia.com/terms/m/miseryindex.asp>

hiperinflacijom i kolapsom čitavog gospodarstva: sve je započelo kontrolom cijene nafte uslijed rasta cijene nafte, što je dovelo do propasti brojnih naftnih kompanija; država tada počinje tiskati novac, nastupa inflacija i pad BDP-a. Što se tiče ostalih zemalja, na ovom mizernom popisu našle su se i Sudan, Libanon, Surinam, Libija, Argentina, Iran, Angola, Madagaskar, Brazil, Južna Afrika i Haiti.

Slika 18. Indeks mizerije za najmizernije zemlje svijeta u 2020. Godini

Izvor: Statista (b.d.), Misery index scores for the most miserable countries in the world 2020, preuzeto 4. studenog 2021. s <https://www.statista.com/statistics/227162/most-miserable-countries-in-the-world/>

4. Empirijsko istraživanje odnosa sreće i bogatstva pojedinca

U ovom poglavlju su objašnjeni ciljevi primarnog istraživanja i metodologija koja je primijenjena. Izneseni su relevantni rezultati provedenog empirijskog istraživanja, na temu odnosa novca i sreće na osobnoj razini, koji su dobiveni obradom i analizom prikupljenih podataka. Radi lakšeg razumijevanja i bolje preglednosti, rezultati su prikazani kroz grafikone i tablice, a nakon toga i interpretirani.

4.1. Cilj i metodologija empirijskog istraživanja

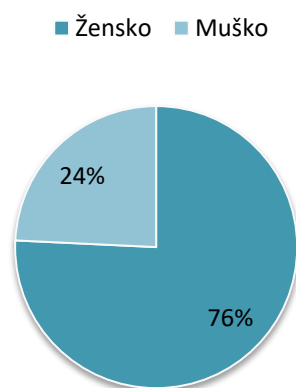
Osnovni cilj primarnog istraživanja je otkrivanje korelacije između sreće i zadovoljstva ispitanika i njihovog dohotka. Istraživanjem se želi utvrditi postoji li određena razina dohotka pri kojoj bi pojedinac bio sretan, te ako postoji, koliko iznosi.

Za potrebe empirijskog istraživanja provedeno je kvantitativno istraživanje putem ankete u formi Google obrasca (Prilog 1). Anketa je provedena na uzorku od 132 ispitanika u periodu od 08. do 09. studenog 2021. godine. Anketni upitnik ukupno sadrži 11 pitanja podijeljenih u dvije skupine. Prva skupina se odnosi na demografsko-sociološka pitanja čime su prikupljeni podaci o demografskim karakteristikama ispitanika (dob, spol, razina obrazovanja, radni status, dohodak i drugo). Drugu skupinu pitanja čine pitanja vezana uz sreću i zadovoljstvo životom, sreću danas, te su ispitanici zamoljeni da izraze svoju razinu sreće pri definiranim razinama dohotka.

4.2. Rezultati empirijskog istraživanja

Prvo pitanje je vezano uz spol ispitanika. Na grafikonu 3 je prikazana distribucija prema spolu, odnosno 76% ispitanika predstavljaju osobe ženskog spola, a 24% ispitanika su osobe muškog spola. Može se zaključiti kako u ovom uzorku prevladavaju osobe ženskog spola.

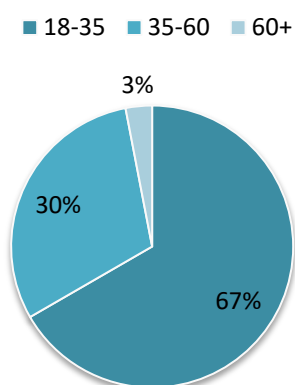
Grafikon 3. Spol ispitanika

Izvor: Izrada autora

U sljedećem pitanju ispitanici su odabrali kojoj dobnoj skupini pripadaju: 18-35, 36-60 ili stariji od 60. Upitnik je bio namijenjen za sve dobne skupine. Na grafikonu 4 moguće je uočiti kako najveći dio ispitanika (67%) pripada dobnoj skupini od 18 do 35 godina, 30% ispitanika pripada dobnoj skupini između 35 i 60 godina, dok preostalih 3% ispitanika ima preko 60 godina. Može se zaključiti kako u uzorku dominira mlađa dobna skupina.

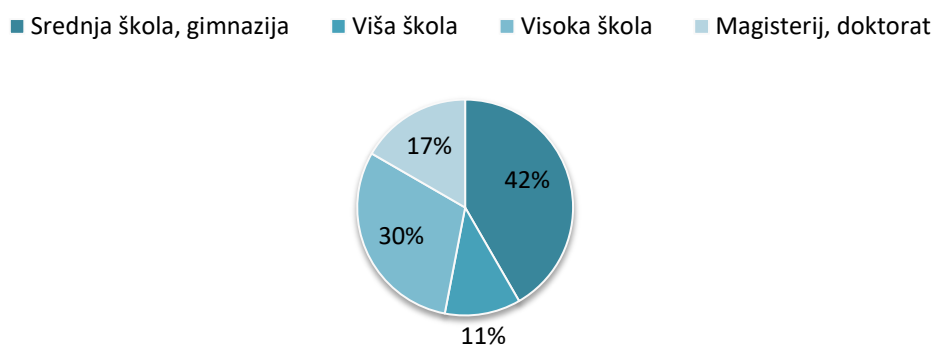
Grafikon 4. Dobna struktura ispitanika

Izvor: Izrada autora

Na grafikonu 5 se nalazi struktura ispitanika s obzirom na završeni stupanj obrazovanja. Najveći udio ispitanika (42%) ima završenu srednju školu ili gimnaziju, zatim slijede ispitanici sa završenom visokom školom (30%), te završenim magisterijem ili doktoratom (17%), a najmanji udio ispitanika ima završenu višu školu (11%). Moglo bi se reći da niti jedna skupina ne prevladava, što je i poželjno u slučaju ovoga istraživanja.

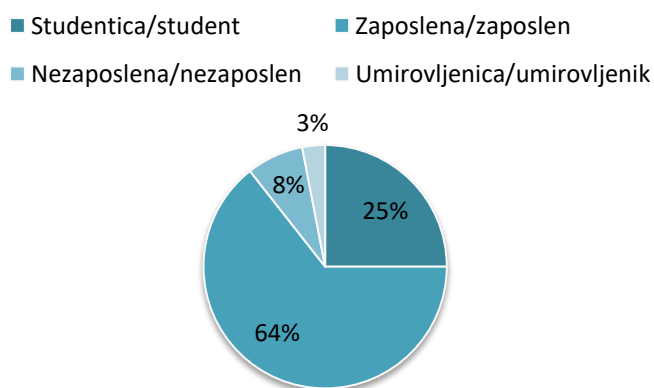
Grafikon 5. Struktura ispitanika s obzirom na završeni stupanj obrazovanja

Izvor: Izrada autora

U nastavku ankete, ispitanici su se trebali izjasniti o svom radnom statusu, te odabrati između četiri ponuđena odgovora: studentica/student, zaposlena/zaposlen, nezaposlena/nezaposlen, umirovljenica/umirovljenik. Struktura je prikazana na grafikonu 6, te je vidljivo kako je najveći dio ispitanika zaposlen (64%) što je povoljno za ovo istraživanje iz razloga što zaposleni imaju stalna mjesečna primanja, a cilj ovog rada je upravo otkriti imaju li mjesečna primanja utjecaj na razinu sreće u životu. Zatim slijede studenti koji čine 25% ispitanika, 8% ispitanika je nezaposleno, a 3% ispitanika umirovljeno.

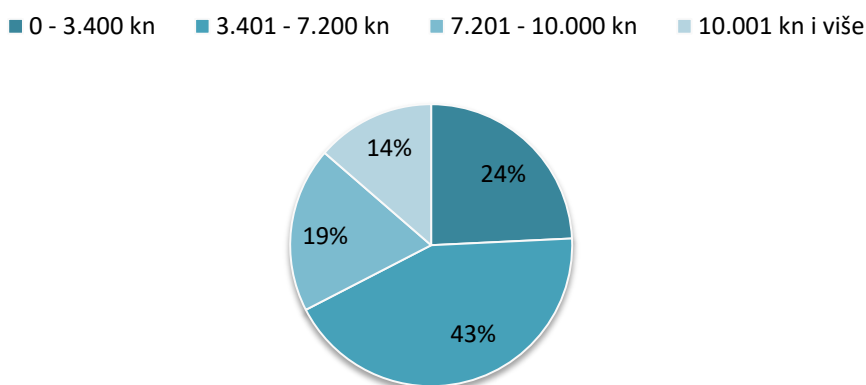
Grafikon 6. Struktura ispitanika s obzirom na radni status

Izvor: Izrada autora

U petom pitanju, ispitanici su se trebali izjasniti koliko iznose njihova neto primanja na mjesečnoj razini. Najveći dio ispitanika (43%) ima mjesečna primanja između 3.401 kn i 7.200 kn što odgovara rasponu primanja između minimalne plaće koja je definirana u Hrvatskoj i prosječne plaće u Hrvatskoj. 24% ispitanika odgovorilo je kako su im mjesečna primanja manja od 3.400 kn. S obzirom na to da studenti čine 25% ispitanika, rezultat da gotovo četvrtina ispitanika zarađuje manje od minimalne plaće, ne bi trebao začuđivati. Između 7.201 kn i 10.000 kn zarađuje 19% ispitanika, dok 14% ispitanika zarađuje preko 10.001 kn. Poželjno je da u uzorku postoje ispitanici s različitim mjesečnim primanjima zbog promatranja drugih relacija koje će biti obrađene u nastavku ovog poglavlja.

Grafikon 7. Struktura ispitanika s obzirom na neto mjesečna primanja

Izvor: Izrada autora

Grafikon 8 prikazuje distribuciju osjećaja sreće i životnog zadovoljstva ispitanika iz kojeg je vidljivo kako je najveći dio ispitanika sretan (46%), 31% ispitanika odgovorilo je kako nisu niti sretni niti nesretni, dok je 19% ispitanika izrazito sretno. Tek je 4% ispitanika odgovorilo da su nesretni, dok nitko nije odgovorio da je izrazito nesretan. Uz analizu sreće u trenutku ispunjavanja upitnika, ovaj grafikon prikazuje i distribuciju generalnog zadovoljstva životom ispitanika. Ti podaci bi u ovom slučaju trebali imati veću važnost od podataka vezanih uz trenutačnu sreću jer životno zadovoljstvo u obzir uzima više faktora koji su bitni za sreću. Najveći dio ispitanika je zadovoljan ili izrazito zadovoljan svojim životom (57% zadovoljni i 23% izrazito zadovoljni), 16% ispitanika je neutralno odnosno nije niti zadovoljno niti nezadovoljno, a 4% ispitanika je odgovorilo kako je nezadovoljno. Izrazito nezadovoljnih nema.

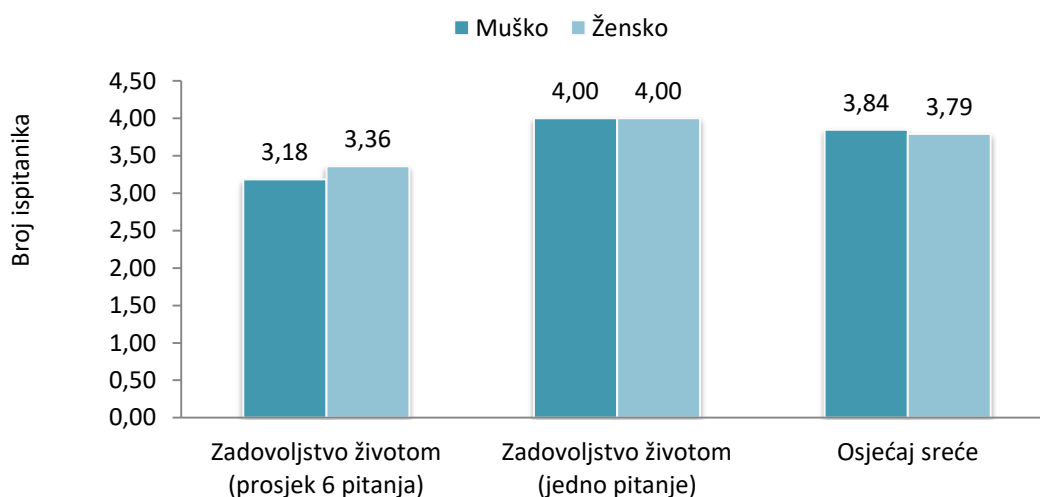
Grafikon 8. Distribucija osjećaja sreće i životnog zadovoljstva ispitanika

Izvor: Izrada autora

Grafikon 9 kombinira tri pitanja iz ankete (prosjeak odgovora za pitanje koje se odnosi na izražavanje slaganja s izjavama u tablici te aritmetičku sredinu za zadovoljstvo životom i osjećaj sreće). Podaci ukazuju na to kako gotovo nema razlika u sreći, odnosno u zadovoljstvu životom između muškaraca i žena. Prosječno zadovoljstvo životom kada se uzme prosjeak šest pitanja za muškarce iznosi 3,18, a za žene 3,36. Ako se u obzir uzme samo jedno pitanje o zadovoljstvu životom, prosječno životno zadovoljstvo iznosi 4,00 za oba spola. Što se tiče osjećaja sreće, on za muškarce iznosi, 3,84 u prosjeku, a za žene 3,79.

Grafikon 9. Prikaz aritmetičkih sredina ocjena ispitanika za tri indikatora s obzirom na rod ispitanika

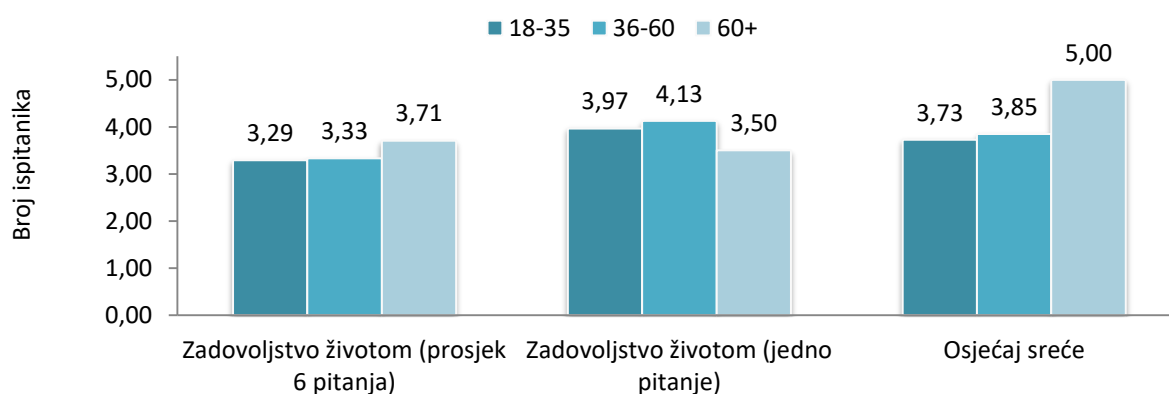

Izvor: Izrada autora

Grafikon 10 analizira isti set podataka kao i grafikon 9, samo što ih prikazuje s obzirom na dob ispitanika. Niti jedna dobna skupina ne iskače posebno iz uzorka, osim ispitanika starijih od 60 godina koji su u trenutku ispunjavanja ankete bili izrazito sretni (aritmetička sredina iznosi 5,00). U prosjeku su životom najzadovoljniji ispitanici između 36 i 60 godina, no mlađa dobna skupina ne pokazuje značajnije manje zadovoljstvo.

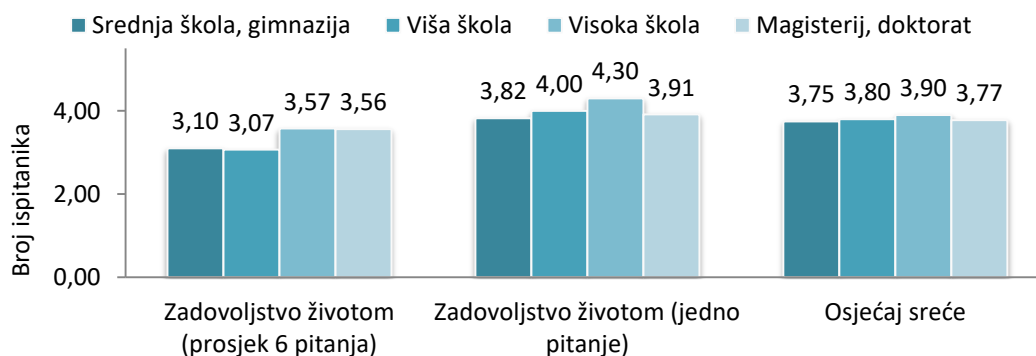
Grafikon 10. Prikaz aritmetičkih sredina ocjena ispitanika za tri indikatora s obzirom na dob ispitanika

Izvor: Izrada autora

Grafikonom 11 analizira se sreća i zadovoljstvo životom ovisno o završenom stupnju obrazovanja. Iako razlike nisu značajne, moglo bi se zaključiti kako su ispitanici sa završenom visokom školom malo sretniji (3,90), te malo zadovoljniji životom (4,30) od ostatka ispitanika. Najniže zadovoljstvo životom kada se u prosjek uzme šest pitanja, iskazali su ispitanici sa završenom višom školom (3,07).

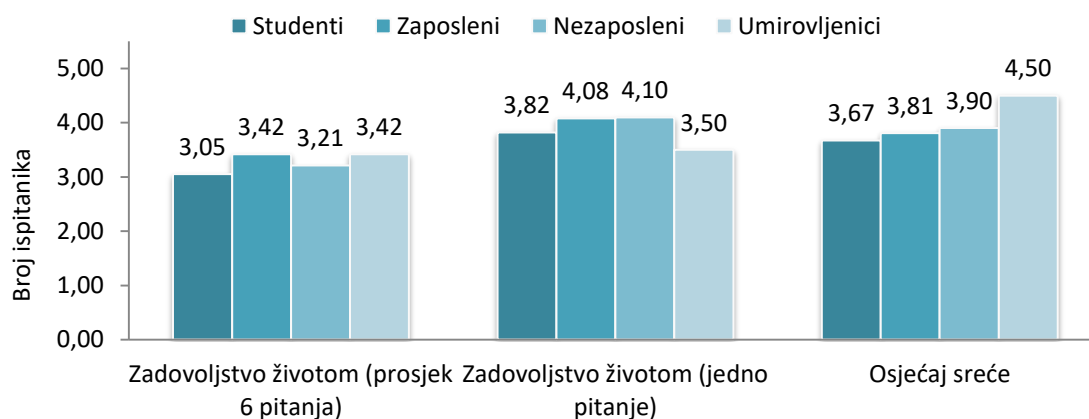
Grafikon 11. Prikaz aritmetičkih sredina ocjena ispitanika za tri indikatora s obzirom na završeni stupanj obrazovanja ispitanika

Izvor: Izrada autora

Grafikon 12 prikazuje aritmetičke sredine ocjena ispitanika za tri indikatora s obzirom na njihov radni status. Što se tiče indikatora zadovoljstva života koji je računat kao prosjek šest pitanja, najzadovoljniji su zaposleni i umirovljenici (prosjek 3,42), slijede nezaposleni (prosjek 3,21), a studenti su najmanje zadovoljni svojim životom (3,05) što bi se moglo objasniti činjenicom da su izloženi stresu zbog studentskih obveza. S druge strane, ako se analizira pitanje vezano uz zadovoljstvo životom u obliku jednog pitanja, rezultati su značajnije veći za sve ispitane skupine. Što se tiče osjećaja sreće, od ispitanika u uzorku, naj sretniji su umirovljenici (4,50), zatim nezaposleni (3,90), zaposleni (3,81) te su najmanje sretni studenti (3,67).

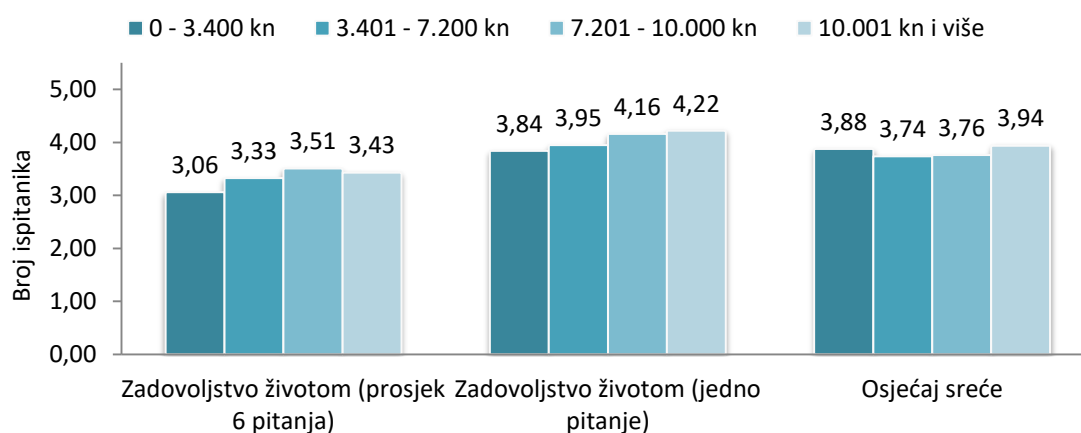
Grafikon 12. Prikaz aritmetičkih sredina ocjena ispitanika za tri indikatora s obzirom na radni status ispitanika

Izvor: Izrada autora

Grafikon 13 prikazuje prosječnu ocjenu ispitanika za tri indikatora s obzirom na osobna neto mjesečna primanja ispitanika. Iz grafikona je vidljivo kako su ispitanici s mjesečnim primanjima većim od 10.001 kune sretniji i zadovoljniji životom. Razlike u prosječnim ocjenama sreće i zadovoljstva između raspona mjesečnih primanja nisu velike, međutim treba imati na umu kako su u obzir uzeta samo četiri razreda i raspon je poprilično mali (otprilike 1.500 kuna).

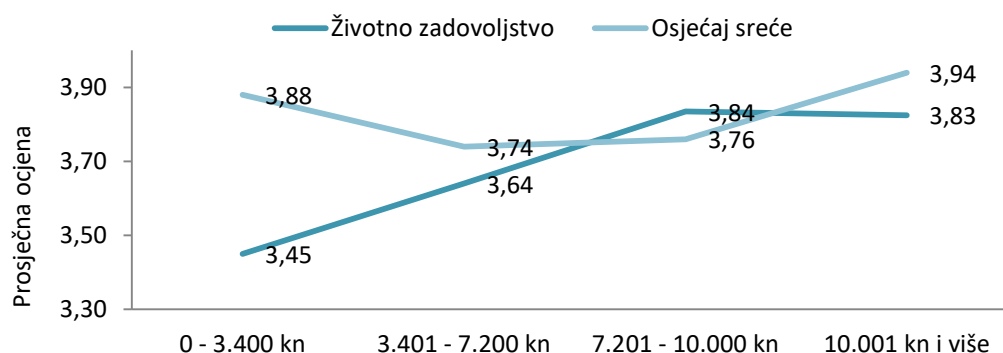
Grafikon 13. Prikaz aritmetičkih sredina ocjena ispitanika za tri indikatora s obzirom na neto mjesečna primanja ispitanika

Izvor: Izrada autora

U svrhu utvrđivanja korelacije između sreće i zadovoljstva životom i mjesečnih primanja, izrađen je grafikon 14. Životno zadovoljstvo raste do raspona mjesečnih primanja između 7.201 kune i 10.001 kune te nakon toga stagnira. Što se tiče osjećaja sreće, u uzorku su ispitanici pri razini mjesečnih prihoda do 3.400 kuna i preko 10.001 kune gotovo jednako sretni, dok između 3.401 kune i 10.001 kune osjećaj sreće ne raste. To bi se moglo objasniti na sljedeći način: u skupinu koja zarađuje manje od 3.400 kuna mjesečno pripadaju studenti i umirovljenici, a oni su se pokazali i u ostalim sličnim istraživanjima sretnijima. S druge strane, dolazi do porasta sreće nakon što mjesečna primanja prijeđu 10.001 kunu. U ovom slučaju ne može se u potpunosti dokazati veza između novca i sreće odnosno zadovoljstva ispitanika. Veza je pozitivno korelirana, ali nije dovoljno jaka. To se može djelomično objasniti ograničenjima ovog rada: anketa je provedena na uzorku od 132 ispitanika, mjesečni prihodi koje su ispitanici mogli odabrati u anketi bili su unaprijed određeni i to u četiri razreda što je mogao biti ograničavajući faktor.

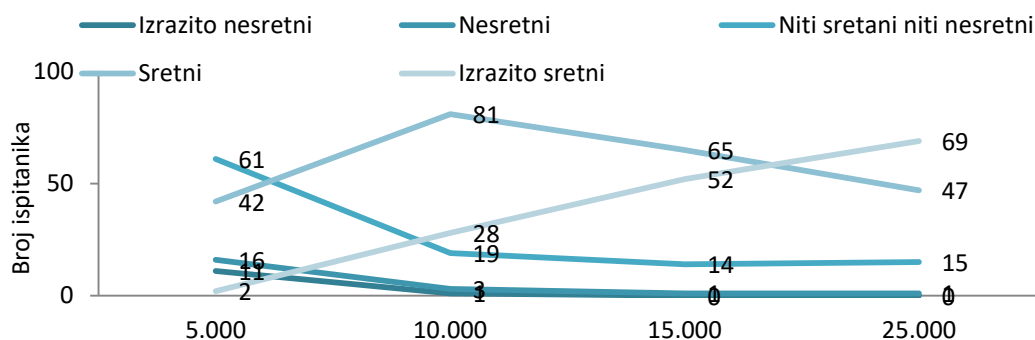
Grafikon 14. Prikaz povezanosti osjećaja sreće i životnog zadovoljstva s razinom neto mjesečnih primanja ispitanika

Izvor: Izrada autora

U pitanju devet u anketi, ispitanici su zamoljeni da procijene svoju razinu sreće pri definiranim razinama mjesečnih primanja. Rezultati su prikazani na grafikonu 15. Pri razini dohotka od 5.000 kuna mjesečno, najveći udio ispitanika bi bio neutralan (61 ispitanik od 132), 42 ispitanika bi bila sretna, 16, odnosno 11 ispitanika bi bilo nesretno i izrazito nesretno, dok bi čak dva ispitanika bila izrazito sretna. Pri razini dohotka od 10.000 kuna mjesečno, najveći dio ispitanika bi bio sretan (81), 28 ispitanika bi bilo izrazito sretno, dok je 19 ispitanika neutralno, samo 4 ispitanika bi bilo izrazito nesretno ili nesretno. Pri razinama dohotka od 15.000 kuna i 25.000 kuna gotovo nema izrazito nesretnih i nesretnih. Ako se promotri razina dohotka od 15.000 kuna, 65 ispitanika bi bilo sretno, 52 ispitanika bi bila izrazito sretno, a samo 14 bi ih bilo neutralno. S druge strane pri razini dohotka od 25.000 kn, najveći dio ispitanika bio bi izrazito sretan (69), zatim sretni (47), a 15 je niti sretno niti nesretno. Iz grafikona je jasno vidljivo kako osjećaj izrazite sreće raste linearno s porastom dohotka, odnosno kako ljudi smatraju kako bi bili izrazito sretni da njihov dohodak raste tim tempom. S druge strane, linije koje pokazuju *Izrazito nesretni* i *Nesretni* su negativno korelirane s porastom dohotka, što također potvrđuje tvrdnju da ljude misle kako će biti manje nesretni da njihov dohodak raste.

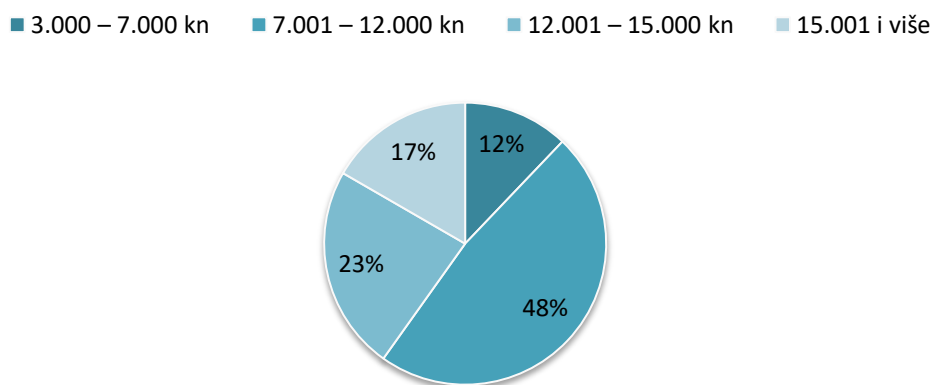
Grafikon 15. Prikaz razine sreće ispitanika pri određenim iznosima prihoda

Izvor: Izrada autora

U desetom pitanju ankete ispitanici su upitani koja količina novca na mjesečnoj razini bi im bila dostatna za pokriće njihovih želja i potreba. Rezultati su prikazni grafikonom 16. Većina ispitanika (48%) smatra kako ta dostatna razina dohotka iznosi između 7.001 kuna i 12.000 kuna. 23% ispitanika odgovorilo je kako bi im dostatna količina bila dovoljna između 12.001 kuna i 15.000 kuna, dok 17% misli da bi to bilo više od 15.000 kuna. Samo 12% ispitanika smatra kako im je dovoljno između 3.000 kuna i 7.000 kuna da bi zadovoljili svoje želje i potrebe na mjesečnoj razini.

Grafikon 16. Prikaz razine dohotka za kojeg ispitanici smatraju da je dostatan za pokriće njihovih želja i potreba

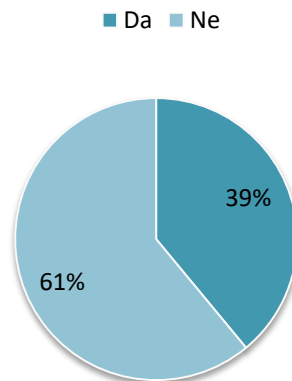

Izvor: Izrada autora

U posljednjem pitanju u anketi, ispitanici su zamoljeni da iznesu svoje mišljenje o tome smatraju li da više novca ujedno donosi i više sreće. 61% ispitanika je odgovorilo kako smatra

da to nije istina, a 39% ispitanika je odgovorilo kako se slaže s izjavom što je prikazano na grafikonu 17.

Grafikon 17. Prikaz mišljenja donosi li više novca ujedno i više sreće

Izvor: Izrada autora

Nakon provedenog istraživanja ne može se doći do jednoznačnih zaključaka o međudnosu novca i sreće odnosno zadovoljstva ispitanika. U prosjeku su ispitanici sretni i zadovoljni do izrazito sretni i izrazito zadovoljni svojim životom. Nisu pronađene značajne razlike između sreće i zadovoljstva kod muškaraca i kod žena. Ispitanici stariji od 60 godina su značajno sretniji od ostalih dobnih skupina, dok su oni iz srednje dobnе skupine (36-60) zadovoljniji životom od većine te su svoje zadovoljstvo u prosjeku ocijenili s ocjenom između 3 i 4. Također, umirovljenici su značajno sretniji od drugih ispitanika, dok su zaposleni zadovoljniji od ostalih. S obzirom na završeni stupanj obrazovanja najsretniji i najzadovoljniji životom su ispitanici za završenom visokom školom. Kada se u obzir uzme razina dohotka koju na mjesečnoj razini zarađuju ispitanici, istraživanje je pokazalo kako on nema prevelikog utjecaja na sreću i zadovoljstvo ispitanika. Ispitanici koji zarađuju više od 10.000 kuna mjesečno jesu sretniji i zadovoljniji od ostalih ispitanika, međutim razlika nije velika pa sukladno tome nije niti značajna. Istraživanje je pokazalo kako ispitanici smatraju da će njihova razina sreće rasti s porastom dohotka, te kako smatraju da je količina novca između 7.000 kuna i 12.000 kuna na mjesečnoj razini dostatna za njihovu sreću. U skladu s prijašnjim zaključcima ovog rada, u istom smjeru ide i zaključak zadnjeg pitanja gdje je većina ispitanika odgovorila kako smatra da novac nije bitan za sreću.

Zaključak

U suvremenim ekonomijama i novac i sreća zauzimaju važnu poziciju. Danas se sve promatra kroz prizmu novca, koliko je neka zemlja bogata ili koliko je neki pojedinac bogat. Novac je taj koji pokreće svijet i koji omogućava državama i pojedincima da budu na vrhu. Međutim kada se u priču o novcu uplete sreća, stvari više nisu tako jednostavne. Svatko će reći kako mu je sreća najbitnija u životu kao što bi i svakome bilo bitno da su njegovi bližnji sretni. Postavlja se pitanje što je čovjeku potrebno za sreću i kako dostići željenu razinu sreće. Može li se sreća kupiti novcem? Veza između novca i sreće, osim što se može promatrati na razini bogatih-sretnih zemalja, može se promatrati i na razini bogati pojedinac-sretni pojedinac. Pojedinci koji imaju prihode veće od prosjeka će uvijek reći kako novac nije bitan za sreću, dok će oni pojedinci koji imaju manje prihode tvrditi kako je s većom količinom novca ipak lakše živjeti, a time i biti sretniji. Na tragu toga uveden je i koncept poznat pod nazivom ekonomija sreće. To je kombinacija ekonomije, psihologije i sociologije koja u središte svoje pažnje ne stavlja više financijske koristi već samu sreću. U skladu s razmišljanjem ekonomije sreće, osmišljeni su novi neekonomski pokazatelji kojima se nastoji mjeriti sreća stanovnika nekih zemalja. Time se zemlje odmiču od toga da sreću mjere bruto domaćim proizvodom.

U ovom diplomskom radu proučavale su se najčešće analizirane relacije između novca i sreće. Analizirani su neekonomski pokazatelji sreće koji su osmišljeni kako bi zamijenili bruto domaći proizvod u mjerenju sreće. Proučavane su najbogatije zemlje svijeta kao i zemlje s izraženim ekonomskim rastom kako bi se utvrdilo postoji li povezanost između trenda rasta BDP-a i rasta sreće. U obzir su uzete još dvije važne makroekonomske varijable: nezaposlenost i inflacija. Njihovom analizom je utvrđeno kako imaju negativan utjecaj na osobnu financijsku poziciju pojedinca. Također, kako bi se utvrdila veza između novca i sreće na osobnoj razini provedeno je empirijsko istraživanje.

Empirijskim istraživanjem potvrđen je Easterlinov paradoks kako razina sreće ne raste s porastom dohotka pojedinca. Istraživanje je pokazalo kako pojedinci s višim prihodima iskazuju veću razinu sreće i zadovoljstva, međutim razlike između ostalih dohodovnih razreda nisu velike. Također, kada su ispitanici upitani smatraju li da više novca donosi ujedno i više sreće većina je odgovorila negativno. S druge strane, kada su ispitanici zamoljeni da ocjene svoje razine sreće pri definiranim razinama prihoda, ispitanici su smatrali kako bi pri višim razinama dohotka ipak bili sretniji. Empirijsko istraživanje je naravno imalo i svojih

ograničenja. Ograničenja se prvotno odnose na provođenje anketnog upitnika gdje su pitanja i odgovori integrirani u jedno. Anketa je provedena na određenom uzorku koji se može smatrati nedovoljno velikim za istraživanje ove teme. Odgovori ispitanika su subjektivni, te postoji mogućnost da ispitanici nisu razumjeli razliku između pojma zadovoljstva i sreće.

Doprinos ovog diplomskog rada može biti višestruk s obzirom na to da u Hrvatskoj nije provedeno mnogo ovakvih istraživanja od strane ekonomista. Tvrdnje koje su iznesene u ovom radu mogle bi biti korisne kreatorima politika pri donošenju odluka. Očito je kako BDP nije dobra mjera sreće, te bi bilo poželjno da se u Hrvatskoj ponovno uvede neki nacionalni indeks koji bi mjerio sreću odnosno zadovoljstvo građana Hrvatske. Takav pokazatelj bi dao uvid u stvarnu sreću Hrvata te bi mogao pomoći vladajućima pri oblikovanju politika posebice onih socijalnih. Kada je riječ o socijalnim politikama, konkretnije o smanjenju nezaposlenosti, treba imati na umu kako kratkoročne financijske mjere ne utječu na povećanje zadovoljstva stanovnika. Dugoročno nezaposlene treba prekvalificirati i dodatno educirati kako bi ponovno mogli pronaći svoje mjesto na tržištu rada i tako povećati i svoju sreću.

Zaključak ovog rada može se sažeti u tezi kako novac nije bitan za sreću, međutim nikome nije na odmet imati viška novca sa strane. Višak novca uvijek sa sobom donosi višu razinu životnog standarda. Veza između novca i sreće ne može se osporiti, ona je višestruka i djeluje u oba smjera. Novac nam omogućava da nećemo biti gladni, niti žedni, da imamo određenu sigurnost, dok se za ostale stavke na Maslowljevoj hijerarhiji potreba moramo pobrinuti sami. Ljubav i pripadanje, poštovanje i samoaktualizacija su stavke koje donose istinsku sreću, a one se ne mogu kupiti novcem.

Popis literature

1. Deaton, A. (2008.), Income, Health, and Well-Being around the World: Evidence from the Gallup World Poll, *Journal of Economic Perspectives*, 22(2), 53.-72. DOI: 10.1257/jep.22.2.53
2. Di Tella, R., MacCulloch, R. (2006.), Some Uses of Happiness Data in Economic, *Journal of Economic Perspectives*, 20(1),25.-46., DOI:10.1257/089533006776526111
3. Easterlin, R. (2004.), The economic of happiness, *Daedalus*, 133(2), 26.-33.
4. Easterlin, R. (2021.) *An Economist's Lessons On Happiness: Farewell Dismal Science!*, Pasadena, CA, Springer
5. El Ouardighni, J., Munier, F. (2019., srpanj), Inflation, Unemployment and Happiness: empirical evidences of the contribution of Economic Growth (Working Papers of BETA 2019-29), preuzeto s <https://ideas.repec.org/p/ulp/sbbeta/2019-29.html>
6. Erfani, A., Lajevardi, H., Samiei, N. (2014.), Effects of Inflation and Unemployment on Happiness in the Provincial Centers of Iran, *Journal of Applied Environmental and Biological Sciences*, 4(9), 25.-30.
7. Europska Komisija (b.d.), Poljoprivreda EU-a i ciljevi održivog razvoja, preuzeto 15.rujna 2021. s https://ec.europa.eu/info/food-farming-fisheries/farming/international-cooperation/international-organisations/un-sustainable-development-goals_hr
8. Europska središnja banka (22.7.2021.), Odluke o monetarnoj politici, preuzeto 2. studenog 2021. s <https://www.ecb.europa.eu/press/pr/date/2021/html/ecb.mp210722~48dc3b436b.hr.html>
9. Foot Print Calculator (b.d.), What is your ecological footprint?, preuzeto 15. rujna 2021. s <https://www.footprintcalculator.org/home/en>
10. Frajman-Ivković, A. (2012.), Progres društva vođen subjektivnim blagostanjem: indeks sreće građana, doktorska disertacija, Ekonomski fakultet u Osijeku, Osijek
11. Frey, B., Stutzer, A. (2002.) What Can Economists Learn from Happiness Research?, *Journal of Economic Literature*, 40(2), preuzeto s <https://www.jstor.org/stable/2698383>
12. Halliwell, J.F., Layard, R., Sachs, J.D., De Neve, J.E., Akinin, L.B., Wang, S. (2021.) *World Happiness Report* [e-publikacija], preuzeto s <https://happiness-report.s3.amazonaws.com/2021/WHR+21.pdf>

13. Happy Planet Index (2021.), The Happy Planet Index 2021 na dan: 04.11.2021. [podatkovni dokument], preuzeto s www.happyplanetindex.org
14. Happy Planet Index (b.d.), HOW HAPPY IS THE PLANET, preuzeto 4. studenog 2021. s <https://happyplanetindex.org/>
15. Happy Planet Index (b.d.), The data over time, preuzeto 4. studenog 2021. s <https://happyplanetindex.org/trends/>
16. Happy Planet Index (b.d.), What is the Happy Planet Index?, preuzeto 14. rujna 2021. s <https://happyplanetindex.org/learn-about-the-happy-planet-index/>
17. Helliwell, J., Layard, R., & Sachs, J. (2018), World Happiness Report [e-publikacija], preuzeto s <https://worldhappiness.report/ed/2018/>
18. Human Development Reports (b.d.), Global Human Development Indicators, preuzeto 13. rujna 2021. s <http://hdr.undp.org/en/countries>
19. Human Development Reports (b.d.), Human Development Index (HDI), preuzeto 13. rujna 2021. s <http://hdr.undp.org/en/content/human-development-index-hdi>
20. Investopedia (1.6.2021.), Misery Index, preuzeto 4. studenog 2021. s <https://www.investopedia.com/terms/m/miseryindex.asp>
21. Investopedia (17.6.2021.), Inflation, preuzeto 1. studenog 2021. s <https://www.investopedia.com/terms/i/inflation.asp>
22. Investopedia (21.10.2021.), Unemployment, preuzeto 1. studenoga 2021. s <https://www.investopedia.com/terms/u/unemployment.asp>
23. Investopedia (8.9.2021.), Gross Domestic Product (GDP), preuzeto 2. listopada 2021. s <https://www.investopedia.com/terms/g/gdp.asp>
24. Ministarstvo vanjskih i europskih poslova (b.d.), Milenijski ciljevi razvoja, preuzeto 15. rujna 2021. s [http://www.mvep.hr/hr/vanjska-politika/multilateralni-odnosi-starog-ijvhj/ujedinjeni-narodi-\(un\)/13/](http://www.mvep.hr/hr/vanjska-politika/multilateralni-odnosi-starog-ijvhj/ujedinjeni-narodi-(un)/13/)
25. OECD (b.d.), Gross domestic product (GDP), preuzeto 2. listopada 2021. s <https://data.oecd.org/gdp/gross-domestic-product-gdp.htm>
26. Ou, S., Zhang, S. (2013.), The Impact of Inflation on Expenditures and Happiness in China, *Journal of Chinese Economics*, 1(1)
27. Our World in Data (b.d.), Happiness and Life Satisfaction, preuzeto 3. listopada 2021. s <https://ourworldindata.org/happiness-and-life-satisfaction#economic-growth-and-happiness>

28. Statista (b.d.), Misery index scores for the most miserable countries in the world 2020, preuzeto 4. studenog 2021. s <https://www.statista.com/statistics/227162/most-miserable-countries-in-the-world/>
29. United Nations Development Programme (2021.) Human Development Reports na dan: 05.10.2021. [podatkovni dokument], preuzeto s <http://hdr.undp.org/en/content/human-development-index-hdi>
30. Veenhoven, R. (2007.): Happy Life Years, preuzeto 15. rujna 2021. s https://www.researchgate.net/publication/254804674_Happy_Life_Years
31. Winkelmann, R. (2014.), Unemployment and happiness, IZA World of Labor, 94(94)
32. World Bank (b.d.), Inflation, consumer prices (annual %) China, preuzeto 4. studenog 2021. s <https://data.worldbank.org/indicator/FP.CPI.TOTL.ZG?locations=CN>
33. World Database of Happiness-archive (b.d.), HAPPY LIFE YEARS IN 160 NATIONS 2010-2019, preuzeto 20. rujna 2021. s https://worlddatabaseofhappiness-archive.eur.nl/hap_nat/findingreports/RankReport_HappyLifeYears.php

Popis tablica

Tablica 1. Komponente Indeksa ljudskog razvoja	9
Tablica 2. Milenijski ciljevi razvoja UN-a i RH	11
Tablica 3. Poredak 10 zemalja s najvišim HDI-om ostvarenim u 2019. godini te komponente HDI-ja.....	12
Tablica 4. Poredak 10 zemalja s najnižim HDI-om ostvarenim u 2019. godini te komponente HDI-ja.....	14
Tablica 5. Top 5 zemalja s najvišim Indeksom planetarne sreće u 2019. godini te komponente Indeksa planetarne sreće.....	19
Tablica 6. Nedostaci BDP-a.....	21

Popis grafikona

Grafikon 1. Kretanje HDI-ja 1990.-2019. za 10 zemalja s najvišim HDI-om u 2019.	13
Grafikon 2. Kretanje HDI-ja 1990.-2019. za 10 zemalja s najnižim HDI-om u 2019.	15
Grafikon 3. Spol ispitanika.....	39
Grafikon 4. Dobna struktura ispitanika	39
Grafikon 5. Struktura ispitanika s obzirom na završeni stupanj obrazovanja.....	40
Grafikon 6. Struktura ispitanika s obzirom na radni status	40
Grafikon 7. Struktura ispitanika s obzirom na neto mjesečna primanja	41
Grafikon 8. Distribucija osjećaja sreće i životnog zadovoljstva ispitanika.....	42
Grafikon 9. Prikaz aritmetičkih sredina ocjena ispitanika za tri indikatora s obzirom na rod ispitanika	42
Grafikon 10. Prikaz aritmetičkih sredina ocjena ispitanika za tri indikatora s obzirom na dob ispitanika	43
Grafikon 11. Prikaz aritmetičkih sredina ocjena ispitanika za tri indikatora s obzirom na završeni stupanj obrazovanja ispitanika	43
Grafikon 12. Prikaz aritmetičkih sredina ocjena ispitanika za tri indikatora s obzirom na radni status ispitanika	44
Grafikon 13. Prikaz aritmetičkih sredina ocjena ispitanika za tri indikatora s obzirom na neto mjesečna primanja ispitanika	45
Grafikon 14. Prikaz povezanosti osjećaja sreće i životnog zadovoljstva s razinom neto mjesečnih primanja ispitanika.....	46
Grafikon 15. Prikaz razine sreće ispitanika pri određenim iznosima prihoda	47
Grafikon 16. Prikaz razine dohotka za kojeg ispitanici smatraju da je dostatan za pokriće njihovih želja i potreba.....	47
Grafikon 17. Prikaz mišljenja donosi li više novca ujedno i više sreće	48

Popis slika

Slika 1. Odnos sreće i novca	6
Slika 2. Sreća, dohodak i uloga razine aspiracije	7
Slika 3. Odnos sreće i novca u kratkom i dugom roku	8
Slika 4. Rangiranje sreće 2018.-2020. za prvih deset zemalja	16
Slika 5. Prosječni učinak određenih situacija na zadovoljstvo ljudi	16
Slika 6. Indeks planetarne sreće (2006.-2019.) po kontinentima	18
Slika 7. Zadovoljstvo životom u usporedbi s BDP-om po stanovniku u 2020. godini	22
Slika 8. Zdravlje, starost i BDP po stanovniku	23
Slika 9. Prikaz linearne veze između BDP-a per capita u 2003. godini i zadovoljstva životom	24
Slika 10. Prosjek sreće i BDP per capita u SAD-u (1972.-2016.)	27
Slika 11. Zadovoljstvo životom u Zapadnoj Njemačkoj za razdoblje 1984.-2011.	30
Slika 12. Zadovoljstvo životom prije, tijekom i nakon nezaposlenosti	31
Slika 13. Razina sreće, stopa nezaposlenosti i strah od nezaposlenosti u Japanu (1978.-1999.)	32
Slika 14. Nezaposleni i njihova razina sreće u Japanu	32
Slika 15. Ispitanici koji su bili nezaposleni i njihova razina sreće u Japanu	33
Slika 16. Strah od nezaposlenosti i razina sreće u Japanu	33
Slika 17. Kretanje inflacije (u indeksu potrošačkih cijena) u Kini 1987.-2020.	35
Slika 18. Indeks mizerije za najmizernije zemlje svijeta u 2020. godini	37

Prilozi

Prilog 1. Anketni upitnik

Poštovane i poštovani,

Pred Vama je anketa o odnosu novca i sreće.

Rezultati istraživanja će biti korišteni isključivo sumarno u svrhu izrade diplomskog rada na smjeru Financije, Ekonomskog fakulteta u Zagrebu. Diplomski rad je pisan pod mentorstvom prof. dr. sc. Marijane Ivanov.

Sudjelovanje u anketi je u potpunosti anonimno te će se prikupljeni podaci koristiti u skladu s aktima o zaštiti podataka. Za ispunjavanje upitnika potrebno manje od 3 minute.

Unaprijed se zahvaljujem na sudjelovanju i izdvojenom vremenu!

Klaudija Črep

Socio-demografska pitanja

Spol:

Muško

Žensko

Dob:

18-35

35-60

60+

Završeni stupanj obrazovanja:

Srednja škola, gimnazija

Viša škola

Visoka škola

Magisterij, doktorat

Status?

Studentica/student

Zaposlena/ zaposlen

Nezaposlena/ nezaposlen

Umirovljenica/ umirovljenik

Kolika su Vaša osobna neto mjesečna primanja

0 - 3.400 kn

3.401 - 7.200 kn

7.201 – 10.000 kn

10.001 i više

Istraživanje sreće i zadovoljstva

U kojoj se mjeri slažete s izjavama navedenim u tablici?

U većini slučajeva, moj je život blizu mojim idealima.	1	2	3	4	5
Uvjeti mog života su izvrsni.	1	2	3	4	5
Zadovoljan sam sa svojim životom.	1	2	3	4	5
Postigao sam sve važne stvari koje želim u životu.	1	2	3	4	5
Ne bih ništa mijenjao u svom životu.	1	2	3	4	5
Drugi oko mene su sretni.	1	2	3	4	5

Koliko ste danas ispunjeni pozitivnim emocijama, tj. koliko se danas osjećate sretno?

Ocjene: 1 – izrazito ste nesretni, 2 – nesretni ste, 3 – niti ste sretni niti nesretni, 4 - sretni ste, 5 – izrazito ste sretni

1   2   3   4   5

Koliko ste generalno zadovoljni svojim životom ako uzmete u obzir sve čimbenike koji utječu na vaše zadovoljstvo (npr. koliko se često smijete/plačete, odnosi u obitelji, odnosi s prijateljima, vaše zdravlje, situacija u okolini, situacija u gradu i slično)?

Ocjene: 1 – izrazito ste nezadovoljni, 2 – nezadovoljni ste, 3 – niti ste zadovoljni niti nezadovoljni, 4 – zadovoljni ste, 5 – izrazito ste zadovoljni.

1   2   3   4   5

Za koju količinu novca na mjesečnoj razini smatrate da bi bila dostatna da pokrije sve Vaše želje i potrebe?

3.000 – 7.000 kn

7.001 – 12.000 kn

12.001 – 15.000 kn

15.001 i više

Odredite svoju razinu sreće pri navedenim iznosima prihoda koji su dani u tablici:

Zamišljena razina prihoda	Izrazito nesretni	Nesretni	Niti sretni niti nesretni	Sretni	Izrazito sretni
5.000 kn					
10.000 kn					
15.000 kn					
25.000 kn					

Prema Vašem mišljenju, donosi li više novca ujedno i više sreće?

Da

Ne

Životopis

Ime i prezime studenta: Klaudija Črep

Datum i mjesto rođenja: 06.02.1998. Karlovac

OBRAZOVANJE

Ekonomski fakultet, Zagreb, Hrvatska

Integrirani preddiplomski i diplomski studij Poslovne Ekonomije, 2016.-danas

Smjer: Financije

RADNO ISKUSTVO

Allianz Hrvatska, Zagreb, Hrvatska

Suradnik u reosiguranju, kolovoz 2021.-danas

Odjel: Sektor za underwriting korporativnih rizika

Exclusive Change, Zagreb, Hrvatska

Radnik u mjenjačnici, lipanj 2021.-kolovoz 2021.

Studentski informativni kutak

Voloner, listopad 2018.- rujan 2019.

Odjel: Marketing

Ekonomski fakultet Zagreb

Demonstrator, listopad 2017.-lipanj 2019.

Odjel: Katedra za organizaciju i menadžment

Zavičajni muzej Ozalj

Prodavač ulaznica i suvenira, travanj 2017.- listopad 2018.

VJEŠTINE

Komunikativnost, organiziranost, proaktivnost, analitičnost, kreativnost, prilagodljivost, timski rad, kritičko razmišljanje

Programski alati: Word, Excel (napredno), PowerPoint, Access

Google Analytics, Microsoft Dynamics NAV

JEZICI

Engleski jezik (samostalni korisnik)

CERTIFIKATI I POTVRDE

Sudjelovanje na projektu Osobne financije u organizaciji Ekonomske klinike, pohađanje Summer Tax Academy, pohađanje tečaja naprednog Excel